

Rapport
til
kulturministeren
fra
Privatarkivudvalget
2004-2007

december 2007

Hovedrapport

INDHOLD

Side 2	Anbefalinger
Side 3-11	Hovedrapport
Side 12-41	Bilag 1: Redegørelse fra Arbejdsgruppen vedrørende private e-arkivalier om indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier
Side 42-43	Bilag 2: Supplement til oversigten over landsdækkende organisationers og foreningers arkiver

ANBEFALINGER

- Det anbefales, at der i det nye Privatarkivudvalg iværksættes en undersøgelse af mulighederne for, at privatarkivdatabasen DANPA gradvis overgår til en platform baseret på søgning i institutionernes databaser (ved brug af Z39.50 protokollen eller SRU protokollen) eller i regelmæssigt høstede udtræk af disse (ved brug af OAI protokollen).
- Det anbefales, at der iværksættes udvalgte projekter, der kan afprøve bestemte strategier til bevaring af private e-arkivalier. I denne forbindelse vil Privatarkivudvalget gerne have mulighed for at indsende ansøgning om projektmidler.
- Det anbefales, at arbejdet i det nye Privatarkivudvalg med udredning af udfordringer knyttet til indsamling, bevaring og formidling af private e-arkivalier forsættes og intensiveres.
- Det anbefales, at Privatarkivudvalget i den kommende periode fortsætter samarbejdet med museerne på arkivområdet, og at der også inddrages andre relevante samarbejdspartnere.
- Det anbefales, at Privatarkivudvalget i den kommende periode reviderer fortegnelsen over indsamlingsansvaret for landsdækkende forenings- og organisationsarkiver, som blev udarbejdet af det første privatarkivudvalg 1993-96. Samtidig skal fortegnelsen gøres tilgængelig på nettet.

HOVEDRAPPORT

Privatarkivudvalgets nedsættelse og kommissorium

Privatarkivudvalget har baggrund i § 5 i Lov nr. 337 af 14. maj 1992 om offentlige arkiver. Heri bestemmes det, at Statens Arkiver ”samarbejder med og er rådgivende over for andre kulturelle eller videnskabelige institutioner i arkivmæssig sammenhæng”, og at Kulturministeren ”kan nedsætte udvalg” til fremme af det nævnte samarbejde. Ved revisionerne af arkivloven i 1997 (Lov nr. 421 af 10/6-1997 § 5), 2002 (Lov nr. 1050 af 17/12-2002 § 45) og 2007 (lov nr. 532 af 6. juni 2007, lovbekendtgørelse nr. 1035 af 21. august 2007 § 45) blev formuleringen ændret til, at Kulturministeren ”nedsætter et udvalg” til fremme af samarbejdet mellem Statens Arkiver og andre kulturelle eller videnskabelige institutioner, der indsamler og bevarer private arkivalier som led i deres virksomhed. Dette betyder, at Privatarkivudvalget nu er et permanent udvalg.

Kort efter arkivlovens vedtagelse i 1992 nedsatte Kulturministeren det første privatarkivudvalg, som blev beskikket for perioden 1. januar 1993-31. december 1996. Udvalget afgav i juli 1996 en samlet rapport for sin virksomhed. Det første privatarkivudvalg nedsatte en række arbejdsgrupper, og det iværksatte forsøg med samkøring af data fra lokalarkivernes databaser med en række udvalgte databaser over privatarkiver fra andre arkivinstitutioner.

Den 19. december 1997 beskikkede Kulturministeriet et nyt privatarkivudvalg for perioden frem til 31. december 2000. Udvalget afgav ved udgangen af 2000 en samlet rapport til Kulturministeriet. Hovedresultatet var udviklingen af privatarkivdatabasen DANPA, som blev tilgængelig på internettet den 24. marts 2000.

Den 6. juli 2001 beskikkede Kulturministeriet et nyt privatarkivudvalg for perioden frem til 31. december 2003, som afgav rapport til Kulturministeriet i december 2003. Hovedresultatet var opdateringen af privatarkivdatabasen DANPA 2, som blev tilgængelig på internettet i 2002.

Januar 2004 beskikkede Kulturministeriet et nyt privatarkivudvalg for perioden frem til 31. december 2007 med følgende kommissorium:

- Udvalget kan drøfte spørgsmål i forbindelse med indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private arkivalier. Udvalget kan udforme udviklingsprojekter på privatarkivområdet.
- Udvalget har derudover til opgave at fremme tilgængeliggørelsen af private arkivalier.
- Udvalget kan nedsætte arbejdsgrupper til drøftelse af enkeltspørgsmål, eventuelt med deltagelse af sagkyndige, der ikke er medlem af udvalget.
- Kulturministeriet kan anmode udvalget om at afgive udtalelse i spørgsmål, der knytter sig til indsamling, bevaring, tilgængeliggørelse m.v. af private arkivalier.

- Rigsarkivaren indkalder til halvårlige møder og indkalder samtidig medlemmernes forslag til dagsorden.
- Udvalget afgiver i 2007 en rapport til kulturministeren om sit arbejde. Udvalget rapporterer efter ministeriets nærmere bestemmelse om gennemførelse af enkelte projekter, hvortil der er opnået støtte af offentlige midler.

Udvalgets sammensætning har været følgende:

Statens Arkiver:

Rigsarkivar, dr.phil. Johan Peter Noack (formand)

Arkivar, dr.phil. Wilhelm von Rosen, Rigsarkivet [afløst 2005 af arkivar, dr.phil. Erik Nørr]

Arkivar, cand.mag. Erik Korr Johansen, Erhvervsarkivet

Det kgl. Bibliotek:

Overarkivar, cand.mag. Ivan Boserup

Statsbiblioteket (Kvindehistorisk Samling):

Seniorrådgiver, cand.mag. Eva Lous

Nationalmuseet:

Museumsinspektør, mag.art. Ulla Kjær

Dansk Folkemindesamling:

Forskningsbibliotekar, cand.mag. Else Marie Kofod

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv:

Forretningsfører Henning Grelle

Det danske Udvandrerarkiv:

Arkivleder, mag.art. Henning Bender

Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA):

Stadsarkivar, cand.mag. Asbjørn Hellum (næstformand) [afløst 2005 af arkivleder Jens Erik Pedersen]

Sekretariatsleder, cand.mag. Susanne Conradsen [afløst 2007 af arkivleder, cand.phil. Jytte Raun]

Stads- og kommunearkiverne:

Stadsarkivar, cand.mag. Birgitte Dedenroth-Schou [afløst 2006 af vicedstadsarkivar Jens Topholm, udtrådt 2007]

Kulturarvsstyrelsen:

Konsulent, etnolog Hanne Larsen

Videnskabernes Selskabs Arkivkommission:

Professor, dr.phil. Gunner Lind [udtrådt 2005, fordi Videnskabernes Selskabs Arkivkommission var ophørt]

Organisationen Danske Arkiver (ODA):

Arkivleder Anette Månsson medlem fra 2007

Som sekretær for Privatarkivudvalget har arkivar, dr.phil. Erik Nørr, Landsarkivet for Sjælland m.v., fungeret i hele perioden.

Privatarkivudvalget har i løbet af de fire år holdt i alt otte møder, fem af møderne i Rigsarkivet, og et i henholdsvis Kulturarvsstyrelsen, Landsarkivet for Sjælland og Statsbiblioteket.

Privatarkivudvalgets virksomhed

Privatarkivudvalgets vigtigste arbejdsområder har i perioden 2004-2007 været følgende:

1. Opdatering af Privatarkivdatabasen DANPA (DANPA 3)

En central opgave for Privatarkivudvalget i perioden 2004-07 har været at opdatere Privatarkivdatabasen DANPA, som giver overblik over privatarkiver i en lang række både statslige, kommunale og private arkivinstitutioner. Første udgave af DANPA blev tilgængelig på internettet i marts 2000, og anden udgaven, DANPA 2, i 2002. Imidlertid indeholdt DANPA 2 kun opdaterede data fra nogle af dataleverandørerne, og siden er der kommet nye arkivinstitutioner til, som har data liggende i databaser. Privatarkivudvalget søgte derfor i 2005 Kulturministeriet om midler til at gennemføre en ajourføring af DANPA. En sådan opdatering er der et udtalt behov for, hvis DANPA fortsat skal være et attraktivt og tidssvarende tilbud til historikere, slægtsforskere, studerende, institutioner og alle andre med interesse for aktivt at beskæftige sig med historiske emner.

Målene for DANPA's opdatering er, at de hidtidige dataleverandører får mulighed for at levere en opdatering af deres data; at der foretages udtræk fra de arkiver, som siden DANPA 2 har taget ARKIBAS i brug; at der må medtages registreringsoplysninger fra de statsanerkendte museer; at hjemmesidens visuelle udtryk forbedres, men uden at ændre radikalt på udseendet; at der skabes forbedrede muligheder for hjælp og vejledning til brugerne, og at der udarbejdes forbedringer til søgningerne. Som projektgruppe for DANPA 3 udpegedes stadsarkivar Asbjørn Hellum, Vejle, vicedansarkivar Jens Topholm, Aalborg, og museumsdirektør Mogens Thøgersen, Hjørring, som også havde stået for de tidligere udgaver af DANPA.

Ansøgningen til Kulturministeriet blev indgivet i 2005, og der forelå bevillingssvar i foråret 2006. Det viste sig derefter, at de hidtidige systemleverandører ikke kunne forventes at levere den ønskede udvikling i forbindelse med DANPA 3. Projektet måtte derfor revurderes, og det resulterede i, at Privatarkivudvalget måtte afklare de bevillingsmæssige konsekvenser med Kulturministeriet endnu en gang.

Sidst i august kom tilbagemeldingen, at det reviderede projekt kunne sættes i gang. I løbet af september og oktober er der indgået endelige aftaler med foreningen ARBIMUS om brug af dennes datamodel til DANPA 3 og med nye systemleverandører (WorldWeb Interactive A/S (WWI)), der skal færdigudvikle DANPA 3. ARBIMUS's datamodel ligger til grund for ABM søgedatabasen - www.arbimus.dk - og den anvender bl.a. ABM-arbejdsgruppens standarder for arkivalsk materiale og har en udvidet søgefunktion, der kan tilpasses DANPA's behov. Med den beskrevne udvikling bliver det derfor som en spændende sidegevinst muligt at få afprøvet DANPA i det fælles ABM-skema. Dertil kommer, at DANPA 3 denne gang medtager nye materialegrupper, f.eks. fotografier.

I oktober, november og december 2007 er der indgået aftaler med SLA-arkivservice og SLA om levering af data til DANPA 3 fra ARKIBAS-3 og ARKIBAS-4. Med øvrige data-leverandører er der ligeledes indgået aftaler om levering af prøveudtræk og senere fulde udtræk. Det drejer sig om Statens Arkiver, som leverer fra DAISY, Kulturarvsstyrelsen vedr. levering fra REGIN, Det Kgl. Bibliotek om levering fra håndskriftsafdelingen og fotoafdelingen, Nationalmuseet med data fra

flere afdelinger, herunder Frihedsmuseets arkiv- og billedsamling, samt Dansk Folkemindesamling, Københavns Stadsarkiv og Udvandrerarkivet.

I forhold til tidligere vil der således være nye data fra ARKIBAS 3 og 4, DAISY, museernes registrering af arkivalier i REGIN, Nyere tids samlinger og Frihedsmuseet fra Nationalmuseet samt fra Københavns Stadsarkiv. Der arbejdes også på nye udtræk fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

Der bliver således med DANPA 3 tale om en ny og forbedret database med flere materialegrupper, flere og nye leverandør-institutioner, en markant forøgelse af antallet af poster og en højnelse af kvaliteten af det præsenterede. DANPA 3 vil præsentere sig som et tidssvarende tilbud til brugere.

Med anvendelsen af den nye datamodel bliver DANPA også mere fremtidssikret. Det bliver nu muligt at foretage løbende opdateringer. Endvidere sikrer den nye datamodel og anvendelsen af standarder, at DANPA vil kunne fungere i en kombineret løsning, hvor der i fremtiden kan søges direkte efter privatarkivalier i centrale databaser online, samtidig med at der søges i DANPA 3 efter data fra dataleverandører, hvis data endnu ikke ligger online, men som så udtrækkes og løbende opdateres til DANPA 3.

Tidsperspektivet for DANPA 3 er at justere og afprøve den nye datamodel med testudtræk i december 2007 og januar 2008. I januar og februar foretages de endelige udtræk, og basen afprøves og justeres i februar og marts med forventet præsentation i marts eller april 2008. Til den tid kan der også udarbejdes en mere udførlig afrapportering fra det faktiske udviklingsarbejde. Endelig regnskabsaflæggelse vedrørende Kulturministeriets bevilling indsendes til Kulturministeriet inden udgangen af januar 2007.

Ved en række møder i Privatarkivudvalget har overarkivar Ivan Boserup fra Det Kgl. Bibliotek redegjort for forskellige muligheder for portalsøgning (f.eks. Z39.50 og SRU protokollen), der tillader direkte søgning i institutionernes databaser, således at data er direkte tilgængelige uden først at blive konverteret fra de forskellige databaser, eller i regelmæssigt høstede udtræk af disse (ved brug af OAI protokollen). Imidlertid vil der fortsat være en række institutioner, hvis databaser ikke er åben for en sådan søgning, hvorfor der stadig vil være behov for en reduceret DANPA 3-base. Det vil være en opgave for et nyt Privatarkivudvalg at overveje DANPA's fremtidige struktur og eventuelle nye platforme.

2. Bevaring af private e-arkivalier

Ved siden af DANPA har Privatarkivudvalgets hovedsatsningsområde i perioden 2004-07 været bevaringen af de private e-arkivalier, som er et meget presserende problem. Nøjagtig som i den offentlige sektor anvendes IT nu i den private sektor alle vegne, på alle niveauer og i mange forskellige former (systemer). I efterhånden adskillige år er problemerne med bevaring af private e-arkivalier blevet drøftet i arkivkredse både nationalt og internationalt, samtidig med at stadig flere røde advarselsslamper er blevet tændt. IT-systemer skrottes og erstattes af nye, det sker hurtigt og med et stort informationstab til følge. De private arkivalier fra organisationer, foreninger, virksomheder og privatpersoner (politikere, kulturpersonligheder, organisationsfolk, embedsmænd etc.) risikerer dermed gå til grunde med betydelige og meget alvorlige konsekvenser for den arkivalske kulturarv til følge.

Derfor er det vigtigt, at der gøres en indsats for indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier i lighed med konventionelle arkivalier af privat karakter. Privatarkivudvalget ned-

satte derfor i oktober 2005 en arbejdsgruppe for at udrede de problemer af teknisk, organisatorisk og økonomisk art, som private e-arkivalier rejser. Arbejdsgruppen fik følgende kommissorium og sammensætning:

Privatarkivudvalget nedsætter en arbejdsgruppe, som skal udrede, hvilke tekniske, organisatoriske og økonomiske problemer indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private elektroniske arkivalier rejser, og belyse mulige løsninger.

Arbejdsgruppen består af ét medlem fra Arbejdmuseet/ABA, ét medlem fra Det kgl. Bibliotek, to medlemmer fra Statens Arkiver, heraf ét fra Erhvervsarkivet (formand) og ét fra Rigsarkivets Bevarings- og Kassationsafdeling, samt to medlemmer fra SLA, hvoraf ét udpeges af SKA.

Som medlemmer af arbejdsgruppen blev udpeget følgende personer:

- Arkivar, IT-konsulent Hans Uwe Petersen, Arbejdmuseet/ABA
- Overarkivar Ivan Boserup, Det kongelige Bibliotek
- Arkivar, seniorforsker Kenn Tarbensen, Erhvervsarkivet (formand)
- Specialkonsulent Anders Bo Nielsen, Rigsarkivet
- Arkivar Flemming Nielsen, Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA)
- Arkivar Rasmus Falk, Stads- og Kommunearchiver (SKA)

Arbejdsgruppen forelagde sin foreløbige rapport for Privatarkivudvalget i april 2007 og sin endelige rapport den 15. september 2007. Rapporten blev behandlet og godkendt på Privatarkivudvalgets møde i henholdsvis maj og november 2007. Den er optaget i sin helhed som bilag nr. 1.

Privatarkivudvalgets konklusioner på Arbejdsgruppens redegørelse om bevaring af private e-arkivalier af 15. september 2007

- Vanskelighederne på privatarkivområdet er ikke teknologiske. Private e-arkivalier kan naturligvis bevares med samme teknologi som offentlige.
- Vanskelighederne er heller ikke indtil videre i synderlig grad bestemt af institutionsstrukturen på arkivområdet. Så længe der ikke er indsamlet eller afleveret større mængder private e-arkivalier er det i det mindste svært at se, hvilke ændringer der skal til. Men udfordringerne kræver et intensiveret samarbejde om indsamling og bevaring.
- Overordnet opstår der betydelige økonomiske vanskeligheder, fordi det er forbundet med fremrykning og koncentration af bevaringsomkostninger at modtage materialet. Det må forudses, at små og mellemstore arkivskabere slet ikke vil påtage sig udgifter til produktion af arkiveringsversioner, mens der for de store skal ikke ringe overtalelse til.
- For en del arkivinstitutioner vil der vise sig økonomiske vanskeligheder, fordi der i ikke for fjern fremtid vil opstå behov for investeringer i ekspertise og udstyr. Til den tid vil arkivstrukturen komme under pres for større centralisering.

- Vanskelighederne skyldes i første række også, at der opstår langt større barrierer i de private arkivskaberes incitament for bevaring.
- Bevaringen kræver, at arkivskaberne foretager en fremrykket teknologiunderstøttet indsats, før aflevering finder sted, fordi medieforfald og skift af hardware og software ellers fører til, at materialet går til grunde.
- Jo tidligere aflevering til arkivinstitution kan finde sted, jo færre bevaringsindsatser behøver arkivskaberne selv at foretage.
- Jo tidligere aflevering til arkivinstitution overvejes, jo flere forbehold af hensyn til beskyttelse af private interesser vil arkivskaberne normalt have.
- Arkivinstitutionerne bør på denne baggrund iværksætte følgende 5-punktsprogram:
 1. forstærke samarbejdet i Privatarxivudvalget
 2. hver for sig foretage mulige økonomiske omprioriteringer indtil videre
 3. søge at opnå støtte til udvalgte projekter
 4. udarbejde og offentliggøre en samlet rapport inden udgangen af 2010
 5. tilrettelægge en række særlige indsatser, nemlig
 - Tilrettelægge oplysning og vejledning om, hvilke teknologiunderstøttede bevaringsindsatser private arkivskabere selv kan og bør iværksætte
 - Udsende oplysning om, hvilke bevaringsfordele der er forbundet med tidlig aflevering til arkivinstitution
 - Vejlede troværdigt om, hvordan der for elektroniske arkivalier som for papirarkivalier kan aftales frister for tilgængelighed, og om at arkivinstitutionerne ubrydeligt holder sig til indgåede aftaler
 - Foretage koordinerede differentierede henvendelser til skabere af arkivalier, der har helt enestående samfundsmæssig interesse, og gøre dem interesserede i bevaring
 - Fortælle om, hvordan bevaringen teknisk foretages
 - Udvikle programmel til let gennemførlige udtræk af mindre mængder data og produktion af tilsvarende arkiveringsversioner og stille det til rådighed med brugsanvisning
 - Foretage udtræk og produktion af arkiveringsversion selv i særlige tilfælde, hvor det drejer sig om materiale af enestående samfundsmæssig betydning
 - Overtale store virksomheder, organisationer og institutioner til at udarbejde egen bevaringsstrategi, implementere den på egen bekostning i eget regi og indgå samarbejdsaftaler om vejledning, bistand, tilsyn og senere aflevering

3. Samarbejdet med museerne på arkivområdet

Både i Danmark og de øvrige nordiske lande opbevarer mange museer samlinger af arkivalier. Disse arkivalier er i reglen indsamlet i forbindelse med afleveringen af museumsgenstande. Problemet var og er, at disse arkivalier i meget ringe grad er tilgængeliggjorte, så det er meget vanskeligt at

finde frem til, hvad museernes har liggende af arkivalier. Privatarkivudvalget har derfor ønsket at indlede en dialog med museerne om tilgængeliggørelsen af arkivalierne i museernes samlinger. Kontakten herom blev indledt allerede i forrige privatarkivperiode med Statens Museumsnævn, men blev intensiveret efter oprettelsen af Kulturarvsstyrelsen i 2002, hvilket har givet sig udslag i, at Kulturarvsstyrelsen er blevet repræsenteret i Privatarkivudvalget. Samarbejdet med museerne har været på dagsordenen ved flere af Privatarkivudvalgets møder. Specielt har Privatarkivudvalget gjort Kulturarvsstyrelsen opmærksom på, at det er vigtigt, at *Museernes Samlinger*, som er det centrale register over museumssager, genstande og andet kulturhistorisk dokumentationsmateriale i de statslige og statsanerkendte danske museer også medtager arkivfonde i museerne. Desuden har Privatarkivudvalget anbefalet, at det bliver muligt at konvertere arkivfondene i *Museernes Samlinger*, så de kan søges via DANPA. To gange har souschef i Kulturarvsstyrelsen Eske Wohlfahrt ved møder i Privatarkivudvalget præsenteret og demonstreret *Museernes Samlinger*.

Museernes Samlinger drives af Kulturarvsstyrelsen, men ansvaret for oplysningernes korrekthed påhviler museerne, som indberetter via det web-baserede registrerings- og indberetningssystem REGIN eller gennem eksport fra egne, lokale databaser. Der er fri adgang til registeret, som således ikke blot er et administrativt opslagsværk for museer, men også tilbyder offentligheden et indblik i, hvad museerne har i deres udstillinger og magasiner. Pr. november 2007 er foreløbig ca. 110 museer (ud af ca. 140 mulige) koblet på systemet, og disse har i alt publiceret 40.574 museumssager på *Museernes Samlinger*, og blandt disse er der i alt 15.905 arkivfonde. Samarbejdet med Kulturarvsstyrelsen er en vigtig opgave for Privatarkivudvalget, som glæder sig over, at en del af arkivalierne i museerne vil blive tilgængelige og søgbare via DANPA 3. Privatarkivudvalget anbefaler derfor, at samarbejdet med Kulturarvsstyrelsen om arkivalierne i museerne fortsætter i den kommende periode, og at der også inddrages andre relevante samarbejdspartnere. Et tilsvarende samarbejde mellem Privatarkivudvalget og Kulturarvsstyrelsen om tilgængeliggørelsen af arkivalierne i museerne findes ikke i de øvrige nordiske lande.

4. Opgavefordeling af indsamlingsansvaret for landsdækkende forenings- og organisationsarkiver

Det første Privatarkivudvalg udarbejdede fortegnelser over fordelingen af indsamlingsansvaret for 1.633 landsdækkende organisationer og foreninger (se rapport 1996 side 20-74). Denne liste har fungeret som en udmærket tommelfingerregel for, hvem der har indsamlingsansvaret. Dog er det op til institutionerne og foreningerne selv at afgøre, om de vil aflevere deres arkiver. Selv om det ikke har været muligt at gennemføre en aktiv indsamlingspolitik over for alle disse organisationer og foreninger, har fortegnelsen haft stor betydning. Imidlertid er der siden 1996 sket mange ændringer på organisations- og foreningsområdet. Strukturforandringer har medført, at organisationer og foreninger kan være nedlagt eller sammenlagt, eller at nye er kommet til. Desuden er der en række organisationer og foreninger, der ikke var medtaget i fortegnelsen.

Privatarkivudvalget har derfor drøftet, om der i indeværende periode skulle foretages en revision af fortegnelsen fra 1996, men der var enighed om at udsætte en gennemgribende revision til næste periode, da strukturreformen forventes at få indflydelse på arkivstrukturen på lokalarkivområdet. En kommende revideret liste skal desuden gøres tilgængelig på internettet. På foranledning af seniorrådgiver Eva Lous fra Statsbiblioteket og museumsinspektør Ulla Kjær fra Nationalmuseet blev fortegnelsen dog suppleret på to områder, nemlig ”foreningsarkiver i Kvindehistorisk Samling” og foreninger med ”med kulturelt/kunstnerisk og bygningsbevaringsmæssigt sigte”. De supplerende fortegnelser er optaget nedenfor som bilag nr. 2 til rapporten.

5. Andre spørgsmål:

- **Initiativ omkring lokal og regional identitet (digitalt indsamlingsnetværk)**

På initiativ af Dansk Folkemindesamling og i forlængelse af det arbejde, som Privatarkivudvalgets arbejdsgruppe vedrørende *projektorientet landsdækkende indsamling* bidrog med i tidligere rapporter, blev der i efteråret 2006 dannet et landsdækkende digitalt indsamlingsnetværk, som nu har deltagelse af 25 arkiver og museer. Ideen bag initiativet var at skabe et forum, hvor man ved en koordineret indsamling kan få belyst et emne og efterfølgende udføre såvel landsdækkende som lokale og regionale undersøgelser af et sådant givent emne. Den første undersøgelse, der er iværksat, har overskriften *Lokale og regionale forskelle*. Der er i øjeblikket indkommet 400 af de i alt 2.500 forventede besvarelser. Bl.a. i Aalborg og i Ringsted havde man benyttet Arkivernes Dag til at få gæsterne til at bidrage til undersøgelsen, men det viste sig, at flere havde problemer med at håndtere computerne. Derfor er det også blevet muligt at supplere den digitale indsamling med udfyldte skemaer, som så efterfølgende bliver taster ind. Undersøgelsen afsluttes den 1. april 2008. Seniorforsker Else Marie Kofod har ved flere møder i Privatarkivudvalget orienteret om projektet.

- **Strukturreformens betydning for Privatarkivudvalget**

Ved samtlige møder fra efteråret 2005 har strukturreformen været et fast punkt på dagsordenen i Privatarkivudvalget. Rigsarkivaren har orienteret løbende om Statens Arkivers bestræbelser for at sikre amternes og kommunernes arkivalier (se herom Statens Arkivers årsberetning 2006). Repræsentanterne fra SLA og SKA (senere afløst af ODA) har ved en række møder redegjort for strukturreformens betydning for lokalarkiverne. Kommunesammenlægningerne har medført, at der er oprettet nogle nye stadsarkiver, og på længere sigt vil der utvivlsomt blive oprettet en del flere. Desuden er der mange steder behov en nyorganisering af lokalarkiverne, da der var kommet en række arkiver inden for samme kommune. Ved kommunesammenlægningerne kunne der nogle steder være helt op til 20 lokalhistoriske arkiver i samme kommune. Den nye storkommune vil derfor kræve en samarbejdsform mellem de mange arkiver inden for kommunen. Strukturreformen har medført, at de større lokalarkiver i en periode har koncentreret deres kræfter om de kommunale arkivalier og mindre om de private arkivalier.

- **Indsamlingsprojekt vedrørende regionale og lokale privatarkiver**

Ved mødet den 24. maj 2004 nedsatte Privatarkivudvalget en arbejdsgruppe vedrørende regionale og lokale arkiver, som skulle forestå et samordnet indsamlingsprojekt vedr. arkiver fra de folkelige bevægelses skoler (højskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler). Arbejdsgruppen havde medlemmer både fra Statens Arkiver, Sammenslutningen af Lokalarkiver og fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Indsamlingsprojektet lå i forlængelse af arbejdet i de foregående Privatarkivudvalg, hvor der var udarbejdet skemaer over skolernes arkivforhold. Arbejdsgruppen planlagde et projekt vedrørende indsamling af højskolearkiver i samarbejde med Vartovarkivet. En forudsætning for iværksættelsen var, at der kunne ansættes en projektleder til at forestå indsamlingen i samarbejde med de arkiver, som skulle modtage arkivmaterialet. Imidlertid kunne Kulturministeriet ikke imødekomme den fra Privatarkivudvalget indsendte ansøgning om projektmidler. Indsamlingsprojektet måtte derfor henlægges.

- **Bevaring af fotografier, film, lyd og netsider**

Bevaring og tilgængelighed af fotografier, film, lyd og netsider, som er fælles problemer for en række arkivinstitutioner, har været taget op i Privatarkivudvalget. En række eksperter har efter invitation ved møder i Privatarkivudvalget givet en redegørelse for de respektive områder:

- a) Formanden for Landsforeningen til Bevaring af Fotografier og Film, Ingrid Fischer Jonge fra Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedafdeling, redegjorde for bevaringen af fotografier og for ophavsretslovens regler om tilgængelighed af fotografiske billeder og fotografiske værker.
- b) Afdelingsleder Madeleine Schlawitz redegjorde for erfaringerne på Det danske Filminstitut med at bevare film.
- c) Ved et møde på Statsbiblioteket gav områdeleder Eva Fønss-Jørgensen Privatarkivudvalgets medlemmer en redegørelse for bevaring af lyd, hvor Statsbiblioteket siden oprettelsen af Statens Mediesamling i 1987 har en række lovbestemte opgaver. Eva Fønss-Jørgensen redegjorde også for bevaringen af den danske del af internettet, som ifølge pligtafleveringsloven af 2005 skulle bevares i et vist omfang. Dette krav opfyldte Statsbiblioteket i samarbejde med Det kgl. Bibliotek ved at foretage fire tværsnitshøstninger pr. år. Desuden foretog man en "høstning i dybden" af 80 udvalgte sites, som blev udvalgt af et særligt udvalg, og 2-3 begivenheder pr. år.
- d) Forskningschef ved Statsbiblioteket Harald von Hielmcrone redegjorde for den nye ophavsretslov og især for formidling og tilgængeliggørelse af lyd, video og internet.

Bilag 1:

ARBEJDSGRUPPEN VEDRØRENDE PRIVATE E-ARKIVALIER

Redegørelse til Privatarkivudvalget
vedrørende
indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse
af private e-arkivalier

15. september 2007

Indhold

Resumé	14
Indledning	15
1. Introduktion	16
1.1. Udfordringen ved private e-arkivalier	16
1.2. Erfaringer, status og ressourcer ved danske arkivinstitutioner	21
1.3. Internationalt udblik	24
2. Tekniske udfordringer	25
2.1. Krav om strategi før og efter aflevering	25
2.2. Tekniske udfordringer for arkivinstitutionen	25
2.3. Tekniske udfordringer for arkivskaber	27
2.4. Mulige løsningsmodeller	29
3. Organisatoriske problemer	32
3.1. Organisatoriske problemer	32
3.2. Mulige løsningsmodeller	34
4. Økonomiske problemer	37
4.1. Økonomiske problemer	37
4.2. Mulige løsningsmodeller	38
5. Arbejdsgruppens forslag	40

Resumé

Redegørelsen beskriver en række af de centrale problemer, der knytter sig indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier. Der er ved danske arkivinstitutioner stor opmærksomhed på problematikken, men der er kun få konkrete eksempler på indsamling af private e-arkivalier. Mange af de private arkivskaberes hidtidige motiver for afleveringer af papirbaserede arkivalier må anses for at være bortfaldet, når der er tale om e-arkivalier. Samtidig har arkivinstitutionerne ikke haft de fornødne ressourcer til arbejdsopgaven. Private e-arkivalier må dog bevares i lighed med offentlige myndigheders e-arkivalier, hvis ikke uerstattelige dele af dansk kulturarv skal gå til grunde.

De seneste årtiers store udbredelse af IT-systemer overalt i den private sektor betyder, at det er et ganske omfattende arbejdsområde, hvor der i høj grad er behov for yderligere erfaringer. Pilotprojekter bl.a. med henblik på de forskellige systemer, der anvendes, er utvivlsomt en del af løsningen på situationen, der er historisk i den forstand, at der aldrig tidligere har været en så ringe indsigt i arkivskabernes "teknologiske" niveau. Bevaring af private e-arkivalier bør dog ideelt set følge de samme retningslinier, som er valgt for offentlige e-arkivalier, idet det giver naturlige fordele ved vedligeholdelsen af arkivalierne, at arkivinstitutionernes e-arkivalier ligger i samme format.

Arbejdsopgaven må tages op af de større arkivinstitutioner, hvor der allerede er eller kan etableres forudsætninger for at håndtere e-arkivalier, mens mindre arkiver bør søges inddraget gennem netværk. Til gengæld må det anses for nødvendigt med ekstra bevillinger til de pågældende arkivinstitutioner, ligesom der bør søges tilvejebragt puljemidler til støtte for opgavevaretagelsen, f.eks. konkrete pilotprojekter. Det må tillige anses for hensigtsmæssigt, at der etableres et tæt samarbejde til sikring af erfaringsudveksling, koordination af pilotprojekter, oplysningsarbejde m.v. Arbejdsgruppen bag redegørelsen foreslår, at et sådant samarbejde etableres som et underudvalg under Privatarkivudvalget i perioden 2008-11.

Indledning

Privatarkivudvalget besluttede ved sit møde 27. oktober 2005 at nedsætte en arbejdsgruppe vedrørende elektroniske arkivalier (e-arkivalier) fra private. Arbejdsgruppen fik følgende kommissorium:

Privatarkivudvalget nedsætter en arbejdsgruppe, som skal udrede, hvilke tekniske, organisatoriske og økonomiske problemer indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private elektroniske arkivalier rejser og belyse mulige løsninger.

Arbejdsgruppen består af ét medlem fra Arbejdmuseet/ABA, ét medlem fra Det kgl. Bibliotek, to medlemmer fra Statens Arkiver, heraf ét fra Erhvervsarkivet (formand) og ét fra Rigsarkivets Bevarings- og Kassationsafdeling, samt to medlemmer fra SLA, hvoraf ét udpeges af SKA.

Arbejdsgruppens redegørelse tænkes bilagt Privatarkivudvalgets rapport til Kulturministeren ultimo 2007. Gruppen afleverer udkast til redegørelse den 1. februar 2007. Formanden for gruppen rapporterer kort om arbejdets forløb forud for Privatarkivudvalgets møder i foråret og efteråret 2006.

Som medlemmer af arbejdsgruppen blev herefter udpeget følgende personer:

- Arkivar, IT-konsulent Hans Uwe Petersen, Arbejdmuseet/ABA
- Overarkivar Ivan Boserup, Det kongelige Bibliotek
- Arkivar, seniorforsker Kenn Tarbensen, Erhvervsarkivet (formand)
- Specialkonsulent Anders Bo Nielsen, Rigsarkivet
- Arkivar Flemming Nielsen, Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA)
- Arkivar Rasmus Falk, Stads- og Kommunearkiver (SKA)

Gruppens sammensætning blev meddelt af Privatarkivudvalgets sekretær ved e-mail af 19. december 2005. Arbejdsgruppen begyndte herefter sit arbejde, og har i perioden fra 1. februar 2006 til 28. februar 2007 afholdt i alt fem møder.

I forhold til kommissoriet skete der to mindre ændringer undervejs, idet den omtalte afrapportering i efteråret 2006 efter aftale med rigsarkivaren fandt sted som mundtlig orientering ved Privatarkivudvalgets møde 26. oktober 2006. Ved samme møde blev det besluttet at udsætte fristen for aflevering af et udkast til redegørelsen til den 15. marts 2007, hvilket udkast blev drøftet på Privatarkivudvalgets møde 12. april 2007.

Efter de herved fremkomne bemærkninger har arbejdsgruppen foretaget enkelte tilføjelser og rettelser og afgiver hermed sin redegørelse. Den er opbygget efter de tre centrale dele i kommissoriet – tekniske, organisatoriske og økonomiske problemer.

1. Introduktion

I betragtning af den private sektors betydning i dansk samfundsliv er der en lang tradition i Danmark for indsamling af private arkivalier som en vigtig del af den danske kulturarv. Med de seneste årtiers store udbredelse af IT-systemer overalt i den private sektor er der opstået en endog meget stor risiko for, at uerstattelige dele af dansk kulturarv går til grunde, hvis data fra denne sektor ikke arkiveres og bevares i lighed med offentlige myndigheders e-arkivalier. De problemer, der knytter sig til e-arkivalier fra den private sektor – virksomheder, organisationer, foreninger og privatpersoner – er imidlertid ganske omfattende og meget komplicerede. Vi står derfor overfor en kolossal udfordring, hvis løsning ikke blot kræver ressourcer, men også nye undersøgelser og løbende tilpasning/overvågning, samarbejde mellem mange implicerede, et betydeligt oplysningsarbejde, ja, sågar overvejelser vedrørende arkivalie-begrebet. Omvendt må det nævnes, at erfaringerne fra offentlige e-arkivalier i vid udstrækning kan anvendes, ligesom et succesrigt udfald af en bevidst satsning vil kunne sikre en større mængde private arkivalier end hidtil.

Indledningsvis skal to emner skitseres:

- Udfordringen ved private e-arkivalier, herunder private arkivskaberes holdninger til aflevering af arkivalier til offentlige arkiver samt andre problemer i tilknytning til emnet.
- Erfaringer med indsamling af private e-arkivalier i ind- og udland.

1.1. Udfordringen ved private e-arkivalier

Private e-arkivalier skabes dagligt overalt i det danske samfund. Indledningsvist må det derfor betones, at problemerne omkring indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier ikke er indsnævret til en kreds af større arkivskabere, der har implementeret store IT-systemer, men i realiteten omfatter privatarkivområdet meget bredt, eksempelvis:

- **Personer:** Politikere, embedsmænd, kunstnere, forfattere, videnskabsmænd, kulturformidlere, erhvervsfolk.
- **Foreninger og organisationer:** Politiske partier, interesseorganisationer (herunder fagforeninger og arbejdsgiverforeninger), ungdomsorganisationer, foreninger indenfor idræt, fritid og kunst samt religiøse bevægelser.
- **Virksomheder:** Handel, service, finans og produktion.
- **Institutioner og fonde:** Uddannelse, sociale og velgørende formål samt kulturelle formål.

Udfordringerne med de privatskabte e-arkivalier må ses på baggrund af private arkivskaberes holdning til aflevering af konventionelle papirbaserede arkivalier til arkivinstitutioner. Sådanne afleveringer sker i modsætning til offentligt skabte arkivalier altid på frivillig basis. Private arkivskabere har således ikke afleveringspligt, et vilkår, der naturligvis ikke bliver anderledes for privatskabte e-arkivalier.

Der foreligger ikke systematiske undersøgelser om private arkivskaberes motiver til at aflevere eller ikke aflevere arkivalier til offentlige arkiver. På baggrund af arkivinstitutionernes erfaringer kan sammenfattes nogle forskellige bevæggrunde, hvoraf flere ofte spiller sammen på samme tid.

- Det erkendes af arkivskaberen selv, at den pågældendes aktiviteter har været vigtige i den generelle samfundsudvikling (lokal, regionalt og/eller nationalt) og at arkivet derfor rummer vigtige oplysninger af historisk karakter, der hører hjemme på et offentligt arkiv, hvor det kan komme almenheden til gavn.
- Arkivet bliver stort set aldrig anvendt, men man er også utrygge ved at smide det ud, da der jo kan blive brug for det i dokumentationsøjemed.
- Arkivet fylder efterhånden for meget og der er ikke plads til nye arkivalier – eller arkivrummet ønskes inddraget til andre formål.
- Flytning af hovedsæde/kontor/privatbolig aktualiserer oprydning.
- Dødsboer eller foreningsnedlæggelse.
- Arkivet rummer arkivalier fra andre, for eksempel opkøbte eller fusionerede virksomheder eller for længst nedlagte datterselskaber, som man ikke har nogen nutidig interesse i at opbevare arkivalier fra.
- Arkivfunktionen nedprioriteres generelt, for eksempel ved nedlæggelse af et centralt arkiv, der i stedet erstattes af afdelings- eller kontorarkiver.
- Aflevering har typisk kun medført en engangsudgift til f.eks. transport til den modtagende arkivinstitution.

Ligeledes kan der peges på forskellige begrundelser for, at private arkivskabere hidtil ikke har villet afleveret konventionelle papirbaserede arkivalier til offentlige arkiver. Nævnes kan her:

- Arkivet anses som privat og andre uvedkommende. Der kan være ”hemmeligheder” og man frygter, at oplysninger i forkerte hænder kan skade renomméet og derved eksempelvis indtjeningen. Dette er særligt fremtrædende ved virksomheder, herunder også hos nye udenlandske ejere.
- Man finder, at der i arkivet er oplysninger om tredjepart, som man ikke kan udlevere.
- Der knytter sig en stor veneration til arkivskaberens historie. Familier kan f.eks. finde det interessant at læse ældre slægtninges breve, dagbøger eller lignende. I foreninger, organisationer og virksomheder gælder det samme f.eks. de gamle forhandlings-

protokoller, hvoraf udpluk måske endog bringes løbende i nyhedsbreve eller personaleblade.

- Arkivet bliver fortsat anvendt i det daglige arbejde. Arkivet er f.eks. organisatorisk placeret i en dokumentationsafdeling, der også varetager andre opgaver, og man ser ikke arkivet som et problem, men en ressource, som man nok selv skal varetage.

Begge typer af begrundelser må antages også at spille ind på holdningen til at aflevere private e-arkivalier.

For den førstnævnte gruppe, der enten har afleveret konventionelle arkivalier eller er indstillet på det, er det først og fremmest klart, at der med overgang til IT-baserede systemer, ikke længere er et arkivpladsproblem, der skal løses. Det er også klart, at hele arkivproblematikken dermed er blevet mindre synlig i fysisk forstand, og derved nogle steder er blevet og formentlig fortsat vil blive nedprioriteret. Dertil kommer, at e-arkivalier skønnes ikke at være gamle nok til en aflevering. Flere af de hidtidige begrundelser for en aflevering er simpelthen borteliminerede. Dertil kommer, at det er uklart, hvad en bevaring af IT-skabte arkivalier koster her og nu og i fremtiden.

For den sidstnævnte gruppe kan der ikke antages at være større villighed til at aflevere e-arkivalier end konventionelle arkivalier. De hidtidige begrundelser for ikke at aflevere må formodes at være intakte, måske endog styrket.

Det må dog noteres, at implementering af IT-systemer (EDH- og ESDH-systemer), herunder bevaringsproblematikker, er et emne, der har været genstand for flere konferencer og seminarer, bl.a. under Dansk Arkivselskab. Denne forenings medlemskreds tæller bl.a. en lang række af større organisationer og virksomheders arkivansvarlig, hvorfor det må konstateres, at der ikke nødvendigvis er sammenhæng mellem på den ene side parathed til aflevering af private e-arkivalier og på den anden side interessen for bevaring af samme.

Samtidig viser erfaringerne nemlig også, at der er en stigende interesse for de bevaringsmæssige problemer, der knytter sig til IT-anvendelsen i almindelighed. Langt de fleste har i dag enten privat eller i forbindelse med arbejde eller fritidsaktiviteter uden tvivl haft oplevelser med tabte data enten ved uheld (nedbrud eller lignende) eller ved ibrugtagning af nyt hard- og software. Arbejdet med rekonstruktion af tabte data er slidsomt, og det er også irriterende, at "den nye pc" ikke længere har diskettedrev eller andre funktionaliteter, der kræves for at læse gamle data. Sådanne banale frustrationer bør næppe underkendes som forklaring for en stigende interesse for bevaringsproblematikken, der f.eks. også styrkes ved oprydning på ens harddisk, herunder med sletning i overfyldte e-post programmer.

Flere af arbejdsgruppens medlemmer har oplevet et stigende antal forespørgsler fra private arkivskabere, der er interesserede i langtidsbevaring af e-arkivalier – og det skal i denne forbindelse noteres, at der ikke kun tales om dokumenthåndteringssystemer, men om IT-anvendelsen i almindelighed, dvs. også inkluderet e-post-systemer, intranet, Internet, databaser, billed- og tegningsbaser, almindelige excel- og word-mapper i simpel filstruktur mv. Der synes også at være en udbredt forståelse for, at bevaringsindsatsen ikke kan udskydes til f.eks. 20-30 år efter arkivdannelsen, der er ret typisk for konventionelle arkivalier, men omvendt knytter der sig som nævnt usikkerheder til e-arkivalier, bl.a. som følge af, at det er relativt nye data, ”der nødvendig skulle komme i forkerte hænder”. Spørgsmålet om genrejsning af data fra et uafhængigt afleveringsformat har også været rejst som et usikkerhedsmoment samt som nævnt usikkerhed om aktuelle og kommende udgifter. Det må dertil bemærkes, at der antageligt nogle steder vil være forskellige forståelsesniveauer for problematikken. I en organisation eller virksomhed kan der på de niveauer, hvor aflevering af konventionelle arkivalier traditionelt er blevet besluttet (disse varierer meget) godt være interesse for problemet, men omvendt ikke indsigt i mulige tekniske løsninger, mens IT-afdeling el.lign., der besidder tekniske indsigt i organisationens IT-systemer, ikke nødvendigvis har interesse i bevaringsproblematikken. Vigtigst er det at notere, at interessen koncentrerer sig om *bevaring* og ikke så meget om *aflevering* – og da slet ikke om *tilgængeliggørelse* af e-arkivalier. Det er således vigtigt at gøre sig klart, at det stigende antal forespørgsler om bevaring af private e-arkivalier ikke er ensbetydende med en tilsvarende voksende interesse for aflevering af samme. Tværtimod viser erfaringerne også, at arkivskaberne er ret sensible i afleveringsspørgsmål pga. af e-arkivalierne yngre karakter.

I forhold til tilgængeliggørelse af e-arkivalier må andre end snævert tekniske forhold iagttages. I takt med væksten af mængden af elektronisk baserede informationer og den gradvise reduktion af analogt materiale forandres også forholdet mellem arkiv og bibliotek. Den traditionelle skelnen mellem arkivmateriale på den ene side og trykt biblioteksmateriale på den anden side vil som følge heraf miste sin konstituerende karakter. Men selv om materialet, der indsamles af arkiver og biblioteker, i sin form vil blive mere og mere ens, vil der alligevel være grund til at iagttage de specifikke krav, som registreringen af henholdsvis arkiv- og biblioteksmateriale stiller. En elektronisk bibliografisk enhed vil i katalogiseringsmæssig henseende skulle behandles på samme måde som en analog tryksag. Tilsvarende vil registreringen af elektronisk arkivmateriale – selv om der teknisk og måske endda ressourcemæssig vil være mulighed for en registrering på enkeltdokuments-niveau – fortsat have brug for dannelsen af beskrivende hierarkier, sammenfatningen af enkelte elektroniske dokumenter i sager, serier og bestandsdele. Sammensmeltningen af materialegrundlaget for arkivers og bibliotekers elektroniske samlinger bør – uagtet de genstandsmæssige betingede forskelle i registreringen/katalogiseringen – medføre, at samlingerne præsenteres på en sådan måde, at det bliver lettere for brugerne at finde relevant information på tværs af arkiv- og bibliotekssamlinger. (se Arbejdsgruppen om ABM

standarden, rapporter august 2003 og februar 2006. Begge rapporter kan findes på KUAS' hjemmeside: <http://www.kulturarv.dk/tjenester/publikationer/emneopdelt/kulturarv-it/abm2006/index.jsp>).

Desuden skal nævnes et ekstra problem af juridisk karakter, nemlig manglen på en nærmere afklaring af de juridiske forhold for private e-arkivalier i forhold til persondataloven. De juridiske forhold for private e-arkivalier er overordnet bestemt af arkivloven og persondataloven. Arkivlovens kapitel 9 omhandler begæring om indsigt i oplysninger, der er omfattet af lov om behandling af personoplysninger. I kapitel 9, § 42, stk. 4, er det i loven blot angivet, at for så vidt angår begæring om indsigt i private arkivalier, som er afleveret til et offentligt arkiv, og som er omfattet af lov om behandling af personoplysninger, træffer det pågældende arkiv afgørelse efter bestemmelserne i den nævnte lov. Imidlertid giver bestemmelse i den nævnte lov ikke en direkte afklaring af reglerne på dette område. I kapitel 11, § 46 stk. 2 er det angivet, at kulturministeren efter indhentet udtalelse fra Datatilsynet kan fastsætte nærmere regler om tilgængelighed til materiale af den art, der er omfattet af lov om behandling af personoplysninger. Rigsarkivaren kan efter arkivlovens § 46, stk. 2, anmode kulturministeren om at fastsætte nærmere regler om tilgængelighed til private e-arkivalier, der er omfattet af lov om behandling af personoplysninger. Arbejdsgruppen har drøftet dette, og mener, det bør overvejes at fastsætte disse regler i overensstemmelse med reglerne for offentlige elektroniske arkivalier omfattet af lov om behandling af personoplysninger, således at der skabes klarhed for private e-arkivalier også. Arkivlovens § 47 bør formentlig også underkastes nærmere juridiske overvejelser i forhold til redegørelsens emne.

Samlet set må det bl.a. vurderes

- At en række af de private arkivskaberes traditionelle motiver til at aflevere konventionelle arkivalier ikke er til stede, når det gælder e-arkivalier.
- At der alligevel er noteret en stigende interesse og forståelse for bevaringsproblemet, bl.a. på grund af egne oplevelser med datatab, samt at dette bør kunne anvendes som led i oplysningsarbejde.
- At der er betydelige usikkerhedsmomenter hos den private arkivskaber vedrørende økonomiske forhold.
- At den private arkivskaber med e-arkivalier tænker bredt på alt IT-skabt materiale, hvorved der ved heldige løsninger kan tænkes bevaret mere end hidtil.

1.2. Erfaringer, status og ressourcer ved danske arkivinstitutioner

Statens Arkiver / Erhvervsarkivet

Inden for Statens Arkiver er det primært Erhvervsarkivet, der arbejder med private e-arkivalier. Det sker i samarbejde med IT-funktionerne i Statens Arkiver. Erfaringerne er dog endnu begrænsede, og der haves f.eks. ingen konkret viden om, hvor mange systemer, der anvendes.

I Rigsarkivet er der modtaget enkelte private e-arkivalier. Fra det kortvarige politiske gruppesamarbejde i Folketinget (1999-2001), Frihed 2000, er indsamlet e-arkivalier, herunder fra Fremskridtspartiet, der dog ikke senere er blevet oparbejdet. Fra Ritt Bjerregaard er modtaget et halvt hundrede disketter med filer, der er overført til bevaringsmedier, men kun delvist konverteret. Der er ikke i Rigsarkivet som sådan afsat særlige ressourcer til modtagelse m.v. af private e-arkivalier. Det har dog længe været en ambition at udvikle et program, der kan anvendes til udtræk fra private PC'er, hvilket dog endnu ikke er realiseret af ressourcemæssige årsager.

I Erhvervsarkivet er der indsamlet et enkelt e-arkiv, nemlig fra rådgivningsvirksomheden TIC-Danmark. Dette blev indsamlet i 2004, da virksomheden blev indstillet. Arbejdet implicerede tre parter: En IT-arkivar fra Rigsarkivet, den IT-ansvarlige hos TIC-Danmark samt – i betragtning af, at det var det første projekt – to arkivarer i Erhvervsarkivet. Tidsforbruget i Erhvervsarkivet var ca. 30 timer. Aktuelt finder der drøftelser sted med to af erhvervslivets interesseorganisationer i forlængelse af aflevering af konventionelle arkivalier. I det ene tilfælde drejer det sig om en ældre e-journal bygget op i Windows, i det andet om et ESDH-system taget i brug i 1999. Endelig har FDB rejst spørgsmålet om bevaring af deres netbaserede medlemsforum. I dette har over 4.000 medlemsvalgte brugsforeningsmedlemmer adgang til debat og informationer, herunder mødereferater på mange niveauer i organisationen siden starten af 2003. Det er derfor et slags intranet, der vil fylde ganske mange hyldemeter, såfremt dokumenterne printes ud. Desuden er spørgsmålet om e-arkivalier drøftet på mere løst niveau med flere virksomheder og organisationer. Det er i dag en selvfølge, at Erhvervsarkivets arkivarer ved kontakter til private arkivskabere altid spørger til e-arkivalier, når dette skønnes relevant.

Erhvervsarkivet iværksatte allerede i 2001 et mindre pilotprojekt, der er sammenfattet i *Rapport angående aflevering af elektroniske arkivalier fra virksomheder og organisationer* (dec. 2001). I oktober 2001 blev der rettet henvendelse til 10 udvalgte virksomheder og organisationer, der løbende har afleveret konventionelle arkivalier til Erhvervsarkivet. Henvendelsen resulterede i to positive tilbagemeldinger, nemlig fra Dansk Industri og Dansk Arbejdsgiverforening. Trods spørgsmålet senere ved flere lejligheder har været nævnt for

disse, er der ikke senere sket noget. Af ressourcemæssige grunde blev der ikke i 2002 foretaget en opfølgning vedrørende de øvrige.

Sideløbende blev der arbejdet på en vejledning, og denne blev i 2005 publiceret både som en trykt vejledning og som e-publikation på arkivets website. Den trykte vejledning blev ved udgivelsen rundsendt til 100 større virksomheder og organisationer, dog med meget begrænset respons og ingen konkrete resultater endnu. Vejledningen er dog med til at sætte spørgsmålet på dagsordenen ved kontakt med virksomheder og organisationer.

Udarbejdelsen af den trykte vejledning er et vidnesbyrd om den bevågenhed området har i Statens Arkiver. Konkret er der i Erhvervsarkivets årsplan for 2007 afsat 100 timer særligt til arbejdet med private e-arkivalier. Arbejdet er ikke øremærket en eller flere arkivarer, idet der lægges vægt på, at alle arkivarer bliver fortrolige med de udfordringer, som e-arkivalierne frembyder. I Erhvervsarkivet er man af den mening, at arbejdet med private e-arkivalier bør opprioriteres markant i de kommende år.

Arbejdsmuseet/Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA)

Sammenlægning af Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA) og Arbejdsmuseet med de deraf følgende besparelser på arkivområdet betød desværre at udviklingsarbejdet blev indstillet. Et igangværende pilotprojekt vedrørende metadataregistrering af LO's jura-afdeling gik i stå. Indledende drøftelser med CO-industri om et større projekt, der skulle have været brugt som løftestang i forhold til det elektroniske arkiv hos LO's forretningsudvalg blev af samme grund bremsede. Siden er der dog indgået en aftale med Dansk Metal om afleveringen af formandssekretariatets elektroniske arkiv. Aftalen er baseret på, at Dansk Metal betaler for de udgifter der knytter sig til konvertering, metadataberigelse, indlæsning i ABA's arkivsystem samt tilvejebringelsen af de nødvendige hardwaremæssige forudsætninger.

Der er ikke særligt øremærkede ressourcer i Arbejdsmuseet/ABA til arbejdet med e-arkivalier. Arbejdet indgår i institutionens IT-stabsfunktion på 1 årsværk, der primært omfatter alt vedrørende IT, herunder brugersupport, installationer, netværk, hjemmesider, leverandørkontakt osv. Modtagelsen af e-arkivalier vil dog forudsætte, at arkivstifteren er indstillet på at betale væsentlige dele af de hermed forbundne opgaver. Ressourcemæssigt vil det i høj grad være ønskeligt med en opprioritering.

Stadsarkiver og lokalarkiver

I 2004 gennemførte Aalborg Stadsarkiv i samarbejde med Vendsyssel Historiske Museum & Historisk Arkiv et projekt, hvor der blev foretaget en kortlægning af brugen af IT hos udvalgte, repræsentative arkivskabere. Dette projekt viste – ikke uventet – et meget varieret billede af, hvilke systemer og programmer, der anvendes. I store organisationer er anvendelsen af IT meget kompleks, hvilket naturligvis gør det meget kompliceret at samle e-

arkiver ind, mens mindre foreninger og enkeltpersoner typisk har en officepakke med tilhørende database. Et konkret forsøg med roklubben Ægir i Aalborg viste, at det kan lade sig gøre at producere et arkivudtræk fra en foreningsdatabase med en forholdsvis kompleks struktur til systemuafhængigt format og derefter genrejse det igen. Det kræver imidlertid en forholdsvis stor arbejdsindsats af personale med arkivfaglig kompetence i forhold til udvælgelse af data til udtræk og teknisk kompetence til at producere udtræk af databasen. Disse kompetencer er kun til stede i de tre-fire mest ressourcestærke arkiver under Organisationen Danske Arkiver (ODA)/SLA.

Det betyder, at de ressourcer i form af arbejdstimer og penge, der fremover skal stilles til rådighed for indsamling af e-arkivalier, og som formentlig er forholdsvis begrænsede, skal prioriteres endog meget hårdt. Som det er nu, er der ingen steder konkrete arbejdsplaner, der afsætter særlige ressourcer til formålet.

At behovet for handling er til stede, afspejles i, at specielt virksomheder er begyndt at efterspørge afleveringsmulighed for deres IT-systemer, og i forbindelse med det almindelige indsamlingsarbejde er nogle arkiver begyndt at opfordre virksomheder til at indtænke muligheden for at kunne aflevere e-arkivalier.

Så vidt vides har ingen andre ODA/SLA-arkiver end Aalborg Stadsarkiv til nu produceret/modtaget en afleveringsversion af et privatarkiv.

Det kongelige Bibliotek

Det Kongelige Bibliotek indsamler personarkiver for forfattere, kunstnere, videnskabsmænd, andre intellektuelle og kulturpersonligheder samt arkiver efter danske forlag og foreningsarkiver for diverse danske ikke-offentlige foreninger inden for kultur, kunst, videnskab og uddannelse. Aflevering på elektronisk medie har hidtil været meget begrænset. I et enkelt tilfælde (en bibliografi i en database af en type der reelt var udfaset) er et eksternt firma blevet betalt for at foretage udtræk af basen og levere data til biblioteket på cd-rom.

Sammen med Statsbiblioteket varetager Det Kongelige Bibliotek arkiveringen af det danske segment af Internettet, se www.netarkivet.dk. Netarkivets høstning finder sted i medfør af den pligtafleveringslov der trådte i kraft 1. juli 2005. I denne sammenhæng samarbejder de to biblioteker også om udvikling af tekniske løsninger på langtidsopbevaring af de meget store mængder nethøstede data, bl.a. som deltagere i EU-projektet PLANETS, som generelt beskæftiger sig med forhold vedrørende elektronisk arkivering.

I Det Kongelige Biblioteks Håndskriftafdeling planlægges for tiden at åbne mulighed for, at danske kulturpersonligheder, kunstnere og videnskabsmænd efter nærmere aftale og med

fuld garanti for fortrolighed og aftalt klausulering – frivillig og efter behov løbende kan deponere/arkivere e-mails med væsentligt indhold, samt dertil knyttede dokumenter.

Samlet set må det bl.a. vurderes

- At der ved danske arkivinstitutter er stor opmærksomhed på problemet.
- At erfaringsdannelsen begrænser sig til nogle få konkrete indsamlinger.
- At disse indsamlinger afspejles fint i den hidtidige indsamlingspraksis, dvs. både ”hasteopgaver” samt som konsekvens af opsøgende arbejde.
- At de begrænsede erfaringer må ses i sammenhæng med hidtil begrænsede ressourcer.

1.3. Internationalt udblik

Håndteringen af private e-arkivalier er også internationalt genstand for overvejelser, der i høj grad afspejler lignende problemstillinger som dem, denne redegørelse omtaler. Generelt kan der på privatarkivområdet konstateres et efterslæb i forhold til det offentlige arkivområde. Det skyldes dog ikke manglende interesse, men snarere fraværet af en fælles infrastruktur, der på sin side medfører mere spredte, mindre koordinerede forsøg på at sikre langtidsbevaringen af e-arkivalier.

I det følgende skal enkelte eksempler på tiltag i andre lande anføres.

I Norge har Privatarkivafdelingen i det norske Rigsarkiv med støtte fra ”ABM-utviklingen” gennemført projektet ”Elektroniske privatarkiver”:

”Projektet har rettet søkelyset mot elektroniske arkiver i privat sektor, deriblant organisasjoner, personarkiver og bedrifter. Muligheter og utfordringer knyttet til arkivdanning, bevaring og ordning og katalogisering er behandlet. Målsettingen for prosjektet har vært å utvikle kompetanse på feltet og bidra til kompetansespredning. Målgruppen for prosjektet er i hovedsak bevaringsinstitusjoner som mottar arkiver etter private arkivskapere. Arbeidsresultatene fra prosjektet er nedfelt i prosjektrapporten med vedlegg”.

(se: <http://www.riksarkivet.no/arkivverket/lover/privatarkiv/elektroniske.html>).

I rapporten fremhæves bl.a. dels betydningen af e-mails som arkivmateriale, dels vigtigheden af at e-mail systemer ikke benyttes som arkiveringssystem, men at bevaringsværdige e-mails overføres til dedikerede arkivsystemer.

Her findes en elektronisk udgave af rapporten samt de dertilhørende bilag. Se også: Per Kristian Ottersland: Projekt om privat elektronisk arkivmateriale, i: Nordisk Arkivnyt nr. 2, 2005, side 59-60.

I Tyskland har arbejdsgruppen "Elektronische Archivierung" indenfor Vereinigung deutscher Wirtschaftsarchivare e.V. (VdW) med udgangspunkt i et flerårigt arbejde i februar 2007 fremlagt: "Praktische Lösungsansätze zur Archivierung digitaler Unterlagen: "Langzeitarchivierung" und dauerhafte Sicherung der digitalen Überlieferung" (se: <http://www.wirtschaftsarchive.de/akea/handreichung.htm>). Selv om der for nuværende ikke findes fyldestgørende løsninger for håndteringen af private e-arkivalier, skal man dog være opmærksom på, at der findes privatarkiver, der igennem en længere årrække har samlet væsentlige erfaringer. Således har det historiske arkiv hos Siemens allerede siden 1993 arbejdet med digitalisering af arkivmateriale. (se: http://www.wirtschaftsarchive.de/zeitschrift/m_schiedermeier.htm)

Arbejdsgruppens sonderinger har dog tydeliggjort, at der både blandt private arkivskabere og arkivforeninger er en udtalt interesse for erfaringsudvekslinger, der godt kunne udvikles til egentlige samarbejdsprojekter.

2. Tekniske udfordringer

2.1. Krav om strategi før og efter aflevering

De tekniske udfordringer der er forbundet med elektroniske arkivalier fra private arkivskabere fordeler sig i to: Dels de udfordringer arkivinstitutionen står med ved aflevering: Udarbejdelse af en bevaringsstrategi, herunder en plan for de opgaver, der følger med en bevaring af elektroniske arkivalier. Dels de udfordringer der ligger for arkivskaber inden aflevering af arkivalierne, dvs. valg af systemer, opbevaring af arkivalierne indtil aflevering og hvordan data omformes til et format som arkivinstitutionen kan modtage.

Men for at arkivskaberen kan rådgives om arkivdannelsen, midlertidig opbevaring og aflevering af de elektroniske arkivalier er det nødvendigt at arkivinstitutionen i første omgang får fastlagt en bevaringsstrategi og får varetaget de udfordringer der findes her.

2.2. Tekniske udfordringer for arkivinstitutionen

Om elektroniske arkivalier generelt

Elektroniske arkivalier adskiller sig fra papirarkivalier ved ikke umiddelbart at kunne anvendes uden brug af IT-udstyr. Dette udstyr bliver både teknologisk og teknisk forældet. Eksempelvis bliver det nødvendige programmel til at tilgå arkivalierne hurtigt teknologisk forældet og forsvinder fra markedet. Ofte vil arkivalierne ikke kunne tilgås via andet programmel, og da tit kun med tab eller forvanskning. Ligeledes bliver lagringsmedierne teknologisk forældede og udgår fra markedet, og inden da kan de tilmed blive teknisk

forældede grundede korte fysiske levetider. Elektroniske arkivalier forudsætter derfor en mere aktiv bevaringsindsats end papirarkivalier, hvis de også skal kunne tilgås i fremtiden.

Strategi for opbevaring af elektroniske arkivalier

Uanset om der er tale om elektroniske arkivalier fra offentlige myndigheder eller private arkivskabere er det en forudsætning at arkivinstitutionen har en langsigtet strategi for opbevaring af de elektroniske arkivalier. Der kan formuleres nogle generelle krav til en sådan strategi:

- Arkivinstitutionen skal til evig tid kunne bevare udvalgte elektroniske arkivalier.
- Arkivinstitutionen skal kunne gøre arkivalierne tilgængelige for offentligheden.
- Arkivinstitutionens omkostninger til modtagelse, bevaring og tilgængeliggørelse skal minimeres.
- Arkivskabers omkostninger til aflevering skal minimeres.
- Arkivbrugerens indsats for at kunne tilgå arkivalierne skal minimeres.

Ovenstående krav er modstridende, således at en optimal strategi kræver en indbyrdes afvejning af kravene. Mulighederne for at opfylde de enkelte krav afhænger af de midler, der stilles til rådighed, og en optimal strategi er således afhængig af disse midler, det være sig i form af teknologi, teknik, arbejdskraft eller rettigheder.

Der findes en række forskellige strategier for bevaring af elektroniske arkivalier. Disse strategier kan groft opdeles i to kategorier, én der baserer sig på den oprindelige tilstand af elektroniske arkivalier og én der baserer sig på omformning af de elektroniske arkivalier.¹ I den første kategori ”oprindelig tilstand” er udgangspunktet, at den eneste måde at bevare de elektroniske arkivalier på er ved at bevare dem uforandret fra deres skabelse. Det kan ske ved enten at bevare de oprindelige systemer og maskiner programmet blev afviklet på – et IT-museum – eller det kan ved at emulere, eller efterligne, det oprindelige system, således at programmet afvikles som om det kørte på det oprindelige system. Endelig kan man pålægge arkivskabere altid anvender standarder til skabelse af arkivalierne. Med en standard-strategi kan der udvikles programmene der til enhver tid kan tilgå arkivalierne.

I den anden kategori ”omformning af elektroniske arkivalier” er udgangspunktet, at den eneste måde at bevare de elektroniske arkivalier på er ved at omforme dem. Det kan ske ved at udskrive ex. dokumenter til papir eller det kan ske ved at løbende at omforme arkivalierne til et format som er markedsførende og tidssvarende.

¹ Jeff Rothenberg har som en af de første sammenfattet disse strategier, se f.eks. Jeff Rothenberg, Rand Corporation: “Avoiding Technological Quicksand - Finding a Viable Technical Foundation for Digital Preservation” (bl.a. i European Commission on Preservation and Access, 1999).

Omformning er nødvendig, da et IT-museum er uoverkommeligt teknisk og økonomisk, alene grundet behovet for reservedele. Efterligning er ideelt, men uoverkommeligt teknisk og økonomisk, alene grundet manglen på beskrivelser. Papir kan ikke håndtere alle dokumentformater, og derudover ville være en meget afvigende omformning. Tidssvarende formater (de til en hver tid dominerende formater) ville medføre stor usikkerhed om kvaliteten af omformningen, da de ikke er beskrevet, og især derfor ville også muligheden for fremtidig omformning være usikker og desuden kræve meget hyppige omformninger.

Ingen af de ovenstående strategier er ideelle, og et kompromis er strategien ”omformning til tidssvarende standarder”. Anvendelse af velbeskrevne standarder giver sikkerhed for kvaliteten af omformningen, og sikrer muligheden for fremtidig omformning. Tidssvarende standarder sikrer, at nye og kommende dokumentformater kan arkiveres. Særligt åbne standarder vil sikre overholdelsen af dette.

Bevaring af elektroniske arkivalier som en arkiveringsversion (jf. bekendtgørelse nr. 342 af 11. marts 2004) er det praktiske udformning af strategien med at bevare de elektroniske arkivalier ved omformning til tidssvarende standarder. Der er meget fornuft i at følge samme standard for bevaring af elektroniske arkivalier fra de private arkivskabere som hidtil er fulgt for arkivalier fra de offentlige myndigheder.

2.3. Tekniske udfordringer for arkivskaber

Forudsat at data fra private arkivskabere (virksomheder, foreninger, privatpersoner) bevares i arkiveringsversioner, vil arkivinstitutionens udfordringer i forbindelse med elektroniske arkivalier grundlæggende kunne sammenlignes med de offentlige myndigheders afleveringer. Det, der adskiller afleveringssituationen mest markant er, at den private arkivskaber ikke er pålagt at aflevere de elektroniske arkivalier som den offentlige myndighed er det. Og den tekniske udfordring ligger derfor primært i at få bevaret data hos den private arkivskaber inden aflevering.

Der må forventes tekniske udfordringer for flg. områder i forbindelse med den private arkivskabers dannelse af elektroniske arkivalier: 1) Valg af software og formater, 2) Opbevaring af data indtil aflevering og 3) Fremstilling af arkiveringsversion

Valg af software og formater

Den software der anvendes i virksomheden, i foreningen eller hos privatpersonen har en afgørende betydning for om det overhovedet kan lade sig gøre at aflevere data fra det pågældende system til arkivet. Enten skal datafiler og metadata kunne trækkes ud i et standardformat hvorfra de omformes til en arkiveringsversion. En anden mulighed er at der i

den software, der anvendes findes funktionalitet der gør det muligt at trække en arkiveringsversion ud. Denne funktionalitet kunne tænkes at komme i de systemer, der også anvendes af de offentlige myndigheder, men kan ikke forventes at blive en standardfunktion indenfor en overskuelig tidshorisont.

Ydermere er der systemer hvor det af den ene eller anden årsag ikke er muligt at komme bag om datafiler og trække disse ud som separate filer. Der kan også tænkes tilfælde hvor det end ikke er muligt at komme bagom de data der findes i systemet og overhovedet trække dem ud i et standardiseret format der ville kunne bruges i fremstillingen af en arkiveringsversion. Formatet på data i systemerne vil altså være vidt forskelligt, og det kan blive svært at få data konverteret til en relationel datamodel som arkiveringsversionens format er baseret på. Derfor er der en række formater der ikke umiddelbart kan gemmes i en arkiveringsversion, såsom dynamiske hjemmesider og tekniske tegninger (f.eks. CAD).

I forhold til hjemmesider skal det dog bemærkes at der er mere oplagte måder at bevare data på end ved omformning til en arkiveringsversion. Der er globalt set sat flere initiativer i gang for at bevare hjemmesider, hvor Statsbiblioteket og KB i Danmark som en del af opfyldelsen af pligtafleveringsloven høster danske hjemmesider. Dels en daglig høstning af en række hjemmesider der er vurderet som markante i forhold til den samfundsmæssige og kulturelle udvikling, dels fire årlige totalhøstninger, hvor samtlige hjemmesider gemmes og endelig begivenhedsorienterede høstninger, hvor alle hjemmeside om en given begivenhed høstes. Problemet med dynamiske hjemmesider består dog stadig, om end i et begrænset omfang. Er der til en hjemmeside tilknyttet en database, vil en høstning ikke hente samtlige data i denne database og det vil derfor kun være et billede på hvordan siden så ud, der bevares ved en sådan høstning. Omvendt bevarer en høstning langt mere af hjemmesidens oplysninger og udseende end omformning til arkiveringsversion ville kunne gøre. Men generelt kan det siges, at der er et problem i at bevaringsværdigt materiale placeres på Internettet eller på et lokalt intranet, hvor det af den ene eller anden årsag kan være svært at nå frem til materialet. De tekniske aspekter kan sætte en stopper for tilgængeligheden, men mange sider befinder sig i dag også bag sikkerhedsfunktioner eller ex. betalingsfiltre der gør det umuligt at nå materialet.

Opbevaring af data indtil aflevering

Dette kræver at forskellige forhold er opfyldt. Først og fremmest er der ingen af de eksisterende digitale medier der har en længere levetid, så for at kunne læse data igen efter en årrække er det nødvendigt bestandigt at flytte data fra ét medie til et andet. Ligeledes er samtlige digitale medier knyttet til den hardware og software der har været brugt til at lægge data på medierne. Ved en senere aflæsning af medierne er det derfor nødvendigt at have den

rette hardware og software. Dog er en del software bagud kompatibelt således at ældre formater kan læses på en senere version af samme system.

Hvis de digitale medier udskiftes regelmæssigt er næste udfordring at bevare dem under de rette klimatiske forhold. For selv indenfor et medies teknologiske levetid – det vil sige den periode hvor det stadig er muligt at finde hard- og software der gør det muligt at læse mediet – kan det blive ødelagt af fugt, sollys, magnetiske kilder osv.

Ovenstående forhold gør sig naturligvis ikke kun gældende for data fra systemer i den private sektor. Forskellen er blot at de offentlige myndigheder er forpligtet til at bevare data på en så forsvarlig måde at de senere ville kunne trækkes ud og afleveres til et offentligt arkiv. Derfor er den største risiko i forhold til opbevaring af private e-arkivalier, at de overhovedet ikke opbevares, men slettes fordi der ikke er behov for dem længere i den institution de er skabt i.

Fremstilling af arkiveringsversion

At fremstille en arkiveringsversion kan være et kompliceret arbejde, der afhænger af kompleksiteten af det oprindelige systems datamodel, forudsat at data og dokumentation om data overhovedet er tilgængeligt. Det tekniske arbejde vil koste en del ressourcer og kompetencer der ikke umiddelbart kan forventes at være til stede i en given virksomhed, forening eller hos en privatperson. Det der kunne forventes var, at data ville kunne afleveres i et standardiseret og lavteknisk format, sammen med tilstrækkelig dokumentation og at arkivmyndigheden, eller en tredje part, påtog sig opgaven med at fremstille selve arkiveringsversionen.

Der vil dog stadig være et problem med data fra systemer der ikke længere er i drift, dvs. systemer hvor data er gemt, men den viden der knyttede sig til systemet og til den struktur data ligger i, er gået tabt. Hvis disse data ligger på medier der stadig kan læses, jf. afsnit 2 ovenfor, vil der skulle afsættes meget store ressourcer til at afklare de tekniske forhold til at føre data over i en arkiveringsversion.

2.4. Mulige løsningsmodeller

Som det fremgår af ovenstående er der både udfordringer for arkivskaber og for arkivinstitutionen når det drejer sig om elektroniske arkivalier fra private arkivskabere. Arkivinstitutionens primære udfordring består i at få lagt en bevaringsstrategi for de elektroniske arkivalier, herunder at arkivinstitutionen løbende må påtage sig at håndtere den udfordring, der består i at bevare arkivalier ved at omforme dem uden informationstab.

Valget af konverteringsstrategien indebærer endvidere, at elektroniske arkivalier i endnu mindre grad end papirarkivalier bevares i den form, som de blev skabt.

Det stiller større krav til dokumentation af elektroniske arkivaliers informationsindhold og den sammenhæng, som de er blevet til i, end der stilles til dokumentationen af papirarkivalier.

Blandt de opgaver, som arkivinstitutionen skal udføre er følgende:

- Arkivering i systemuafhængige formater
- Periodisk konvertering af data til nye formater
- Periodisk overføring af data til nye bevaringsmedier
- Udvikling af programmer til tilgængeliggørelse af arkivalier

I praksis skal arkivinstitutionen have midler i form af teknologi, teknik og arbejdskraft samt rettigheder til at stille krav til arkivskaberen.

For den private arkivskaber gælder det at der naturligvis er store udfordringer i at få trukket data ud og få det lagt i en form der kan bevares for eftertiden. I enkelte tilfælde kan dette vise sig umuligt fordi data ligger i særligt format eller et format der er beskyttet af ophavsrettighed. For langt de fleste data gælder det dog at de på en eller anden måde ville kunne udtrækkes og at der kan fremstilles en arkiveringsversion. Udfordringerne er i disse tilfælde ikke i så høj grad tekniske som de er økonomiske. Den største reelle tekniske udfordring for de private e-arkivalier ligger i opbevaringen af data indtil de eventuelt afleveres. Hvis data er forsvundet ved enten at være blevet slettet, ved at de medier de opbevares på er ødelagte eller ved at der ikke længere findes hardware der kan læse medierne, er der ingen mulighed for at genskabe oplysningerne. Hvis data ikke opbevares på en forsvarlig måde fra det øjeblik de skabes er selve grundlaget for bevaringen fjernet. Allerede inden arkivalierne afleveres til arkivinstitutionen drejer det sig derfor om at få meldt ud at data skal lægges på stabile medier, skal gemmes i standardiserede formater og opbevares under betryggende forhold.

Særligt hos organisationer og virksomheder anvendes i stigende grad intranet, hvor der især er et stort informationsmateriale af intern karakter (f.eks. mødereferater, retningslinjer for personale etc, men også mere aktuelt stof, f.eks. om medarbejderarrangementer, APV etc.), altså et væld af informationer, der tidligere er fremkommet i publiceret form, men hvoraf i hvert fald dele nu alene fremkommer på intranettet. Forud må den enkelte arkivinstitution i samarbejde med arkivskaber som hidtil således foretage en bevaringsvurdering, indgå aftale om interval for høringerne etc.

Høstning (aflevering) af data (arkivalier) fra intranet kan gøres med næsten samme tekniske metode som for internet, dog skal høstningen foregå indefra hos arkivskaber, hvilket medfører en større afhængighed af arkivskaber ved intranet end ved internet, bl.a. at

høstningsprogrammel skal afvikles hos arkivskaber. Da ingen af de danske arkivinstitutioner er gearet til at foretage sådanne høstninger, må der således indgås et samarbejde med KB/SB.

Langtidsbevaring af høstede data fra intranet er endnu ikke helt afklaret og ikke sat i drift nogen steder. Selve høstningen af data fra internet fungerer udmærket, men det er endnu ikke afklaret præcis, hvorledes disse data skal bevares. KB og SB har via PLANETS-projektet planer for dette, som primært går ud på at genkende og registrere de anvendte dataformater, og omforme disse til bevaringsformater. Dette arbejde ser meget lovende ud, men det er endnu ikke gået i drift.

Fremtidens forhåbninger og fortidens synder

De omtalte udfordringer for arkivskaber og arkivinstitution er her beskrevet ud fra et fremadskuende perspektiv. De opgaver, der skal udføres for at redde de fremtidige private e-arkivalier, er ganske store, men blegner i sammenligning med de opgaver, man skal udføre for at redde de bestående private e-arkivalier, som findes hos arkivskaberne. Sidstnævnte opgaves omfang mindskes kun af, at langt størstedelen af de private e-arkivalier allerede er gået tabt rent fysisk, hvilket lidt tragikomisk kan betragtes som held i uheld.

Hvis man ønsker at bevare blot nogle få af de bestående private e-arkivalier, der rent fysisk har overlevet, samt de som skabes i disse år, vil der være behov for en betydelig indsats udover hvad der skal til for at bevare de fremtidige private e-arkivalier. Det vil være nødvendigt, at konverteringsfunktionen samles på få arkivinstitutioner, der som en del af deres opgaver har at varetage den tekniske og teknologiske konvertering af de vigtigste bestående private e-arkivalier til bevaringsstrategiens gældende arkiveringsversion.

Samlet set må det bl.a. vurderes:

- Bevaring af private e-arkivalier må så vidt muligt følge samme retningslinier, som er valgt for offentlige e-arkivalier. Af ressourcemæssige årsager er der stor fornuft i, ikke at skulle udarbejde et særskilt regelsæt for private e-arkivalier (eller i hvert fald at begrænse udarbejdelsen af evt. nødvendige særskilte regelsæt så meget som overhovedet muligt), ligesom det giver naturlige fordele ved vedligeholdelsen af arkivalierne, at arkivinstitutionernes e-arkivalier ligger i samme format eller fuldt kompatible formater.
- De manglende rettigheder til at stille krav over for arkivskaber er så stort et problem, at indsatsen må gå på at få arkivskaberne til at overholde et regelsæt så godt som muligt.

- Herefter må arkivinstitutionen i samarbejde med andre foretage resten af arbejdet for at kunne gennemføre strategien. I praksis vil det formentlig betyde, at man vil få et mindre udvalg af arkivalier, da færre arkivskabere vil kunne aflevere på denne måde, omvendt vil de som kan aflevere større mængder.
- For at sikre at data ikke slettes bevidst eller ubevidst bør der allerede ved arkivdannelsen og skabelsen af data hos den private arkivskaber ske en udmelding om at data skal lægges på stabile medier, at data skal gemmes i standardiserede formater og at data skal opbevares under betryggende forhold.

3. Organisatoriske problemer

3.1. Organisatoriske problemer

De arkivinstitutioner i Danmark, der arbejder med privatarkiver, er altovervejende inddelt efter saglige kriterier. Der er specialarkiver for bl.a. kulturpersonligheder, arbejderbevægelse, erhvervsliv, udvandring og folkeminder samt stads- og lokalarkiver, hvis arbejdsområder i sagens natur er geografisk/administrativt bestemt. Det skal her bemærkes, at den nære kontakt til lokale arkivskabere, som lokalarkiverne har, giver mulighed for rådgivning og frivillig ”styring” af deres IT-anvendelse med henblik på bevaringsaspektet. Indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af konventionelle arkivalier fra de forskellige typer af arkivskabere (jf. afsnit 1.1) er således indarbejdet i en struktur, der sikrer en rimelig arbejdsdeling mellem arkivinstitutionerne og samtidig sikrer en høj grad af gennemskuelighed for arkivernes brugere. Arbejdsdelingen på privatarkivområdet koordineres overordnet i Privatarkivudvalget.

Der er selvsagt stor forskel på ressourcerne i de enkelte arkivinstitutioner. Inden for lokalarkivområdet har det hidtil været sådan, at mange af de mindre lokalarkiver har kunnet håndtere papirarkivalier og fotos. Indsamling, registrering, bevaring og tilgængeliggørelse foregår med kendte midler, og arbejdsmæssige og pladmæssige ressourcer skaffes til veje på lokalt plan, f.eks. ved frivillig arbejdskraft. Ressourcemæssigt stærkere er naturligvis stadsarkiverne, der i kraft af kommunale bevillinger i varierende omfang har et fastansat akademisk personale, samt de nationalt forankrede arkivinstitutioner som især Arbejdermuseet/Arbejderbevægelsens Bibliotek- og Arkiv, Erhvervsarkivet og Det kongelige Bibliotek.

Indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier er en udfordring, der på det organisatoriske plan angår den traditionelle arbejdsdeling og de store ressourceforskelle.

Først må det noteres, at e-arkivalie-problematikken ikke kan anses for ækvivalent med den traditionelt modtagende arkivinstitutions størrelse og ressourcer. På lokalt plan vil eksempelvis lokale foreningers arkivdannelse typisk allerede være erstattet af forskellige former for databaser, f.eks. angående medlemskaber, altså arkivalier, der i konventionel form (protokoller) tidligere er indsamlet. Det er lokalarkivet, der med sit lokalkendskab enten véd eller vil få besked derom. Men når sådanne arkivalier ikke længere er papirbårne, men er skabt i IT-systemer og dermed også skal bevares og bruges som IT-systemer, kræver det ressourcer, der ikke er til stede i et omfang, der muliggør den hidtidige decentrale indsamling. Det kan ikke forventes, at det er muligt lokalt at skaffe de økonomiske ressourcer, der skal til for at gennemføre sådanne arkivafleveringer, ligesom den meget omfattende tekniske ekspertise, der kræves, heller ikke kan findes lokalt. Opbevaring af e-arkiver og vedligeholdelsen af dem kan heller ikke rationelt klares lokalt.

De større arkiver har derimod større muligheder set i lyset af deres placering i den traditionelle arbejdsdeling, som der for de nævnte specialarkivers vedkommende ikke ses anledning til at ændre ved. Tværtimod må EA, ABA og KB – om end på forskellige vis – anses for at have gode potentialer til at arbejde med private e-arkivalier. Stadsarkiverne varetager også indsamling af kommunale e-arkivalier, hvorfor de har et fundamentalt kendskab til de problemstillinger, der knytter sig til indsamling osv. af e-arkivalier samt en teknisk formåen, der også kan anvendes vedrørende private e-arkivalier.

Stadsarkiverne eller specialarkiverne har som større arkivinstitutioner dog hidtil ikke formået at gøre en væsentlig indsats på området. Det er et stort problem. Manglende ressourcer er nok den fremherskende forklaring. Der er masser af god vilje i ledelserne, men det synes generelt at knibe med at følge trop med at kunne finde ressourcer inden for de bestående bevillinger til iværksættelse af et kontinuerligt arbejde. Alle steder opleves det, at arbejdet med private e-arkivalier derfor nærmest er en slags ”bibeskæftigelse”, hvorved denne arbejdsopgave ikke får den fulde bevågenhed, som den med rette bør påkalde sig. Problemerne synes generelt at være en manglende formåen i de enkelte institutioner til både at integrere dette arbejde som en del af rutiner, men samtidig give området et løft ved at udskille dette som en selvstændig funktion med egne ressourcer (årsværk). Konkret betyder det f.eks., at de enkelte arkivinstitutioner ikke har mulighed for at skabe sig overblik over IT-anvendelsen inden for deres arbejdsområde, herunder bl.a. hvilke systemer, der anvendes.² Sat på spidsen er konsekvensen *historisk* i den forstand, at det aldrig tidligere har været en så ringe indsigt i arkivskabernes ”teknologiske” niveau.

Det må således også konkluderes, at der i Danmark ikke er en eneste arkivinstitution med stærke faglige kompetencer vedrørende de private e-arkivalier – en slags ”banebryder”, der på

² De undersøgelser, der findes, f.eks. den periodiske publikation ”IT i praksis” er for grovkornet til at kunne anvendes i det konkrete arbejde.

national basis kan løfte opgaven som frontløber. I betragtning af arbejdsdelingen mellem de større arkivinstititioner, herunder især specialinstitutionerne, må der også sættes spørgsmålstejn ved, om en sådan frontløber-institution er vejen frem.

Det bemærkes, at Statens Arkivers IT funktioner for alle involverede arkivinstititioner hidtil har været en helt nødvendig partner med hensyn til rådgivning samt test og godkendelse af arkiveringsversioner af e-arkivalier. For IT funktionen har der i de foreløbige afleveringer også været tale om en form for "bibeskæftigelse" i forhold til arbejdet med offentlige myndigheders e-arkivalier. Her er der i sig selv et problem af organisatorisk karakter. Afleveringer på privatarkivområdet er ofte "her-og-nu-afleveringer" (f.eks. i forbindelse med lukninger, sammenlægninger, dødsfald), hvorfor de kan være vanskelige at indplacere i en langtidsplanlægning. Der er altså risici for flaskehalsproblemer. Omvendt må det noteres som et stort plus, at Statens Arkivers IT funktioner i kraft af placering i både København (i Rigsarkivet) og i Viborg (ved Landsarkivet for Nørrejylland), muliggør teknisk bistand såvel øst som vest for Storebælt. I samme åndedrag må det dog nævnes, at der ikke er aftalt vilkår for teknisk assistance fra Statens Arkivers IT funktioner (de omtalte pilotprojekter kørte som enkeltstående tilfælde), og desuden er det jo et vilkår, at håndteringen af private e-arkivalier, herunder besvarelse af spørgsmål fra potentielle afleverere af e-arkivalier, kræver viden og/eller kompetencer rundt om i de arkivinstititioner, der arbejder med privatarkiver (det er ikke holdbart, at der altid skal råbes "hjælp").

Som det er nu, er sådanne kompetencer kun tilstede i nogle få stadsarkiver samt til dels i ABA. Alle steder mangler der indlysende muligheder for deltagelse i kurser og efteruddannelse, ligesom der kun i begrænset omfang er fora for erfaringsudveksling mellem arkivinstitutterne i forhold til private e-arkivalier. På dette område er de danske arkivinstitutter kort sagt uden samlet overblik og nærværende redegørelse er faktisk det første resultat af et bredere samarbejde på området.

3.2. Mulige løsningsmodeller

De mulige løsningsmodeller kan gradueres og kombineres på mange niveauer.

Helt overordnet kan det overvejes at etablere et nationalt baseret samarbejde i form af én fællesinstitution mellem alle danske arkivinstitutter, evt. samfinansieret mellem flere ministerier/styrelser, og f.eks. med den dobbelte opgave at forske i den private IT-anvendelses udvikling samt koordinere, indsamle, bevare og tilgængeliggøre private e-arkivalier efter anmodning fra arkivinstitutterne.

En sådan løsningsmodel vil i forhold til forskningsaspektet, altså konkret og løbende vidensopsamling vedrørende den private IT-anvendelse, være en stor gevinst. Den vil dog være særdeles omkostningstung, og på indsamlingsområdet vil det næppe være hensigtsmæssigt derved at ”ophæve” hele den traditionelle arbejdsdeling på privatarkivområdet for så vidt angår private e-arkivalier. I forhold til arkivskabere, herunder lokalindsigt og kendskab til sagsområder mv., må det anses for meget tvivlsomt, om man kan ”centralisere” sig ud af problemet.

Omvendt vil det på lokalarkivområdet som nævnt ikke være rationelt at sprede de tekniske og økonomiske ressourcer, der skal til for at håndtere e-arkivalier, mere end højst nødvendigt. Det taler for, at der etableres et antal steder i landet, hvor man opbygger den ekspertise og det tekniske apparat, der skal til for at indsamle, vedligeholde og tilgængeliggøre private e-arkivalier. Det kan ske ved stadsarkiver, der p.t. er ved at opbygge ekspertise og maskineri til bearbejdning og vedligeholdelse af kommunale e-arkiver. Her og nu er der tale om Københavns Stadsarkiv og Aalborg Stadsarkiv, men det er muligt, så vidt arbejdsgruppen véd, at andre stadsarkiver som f.eks. Esbjerg og Vejle følger efter. Dertil kommer etablering af samarbejde på regionalt niveau. I Nordjylland er oprettet Kommunernes eArkiv (KeA), der er et samarbejde mellem – indtil videre – Hjørring, Frederikshavn og Aalborg kommuner. Aalborg Stadsarkiv fungerer her som modtagende og opbevarende arkivinstitution for de tre kommuners e-arkivalier, men det er nævnt i aftalen, at Aalborg Stadsarkiv også skal tage sig af private e-arkivalier, hvis arkiverne i Hjørring og Frederikshavn ønsker det. De mindre lokalarkiver bør kunne indarbejdes i sådanne aftaler. I hovedstadsområdet er ligeledes dannet Netværket Elektronisk Arkivering (NEA), som er et nyetableret samarbejde mellem Københavns Stadsarkiv og en række stadsarkiver/kommuner i hovedstadsområdet og Bornholm. Ved etablering af sådanne fælles kommunale e-arkiv funktioner, skabes samtidig mulighed for at arkivaliernes kvalitet kan testes decentralt, hvorfor Statens Arkivers IT-funktioner i det videre perspektiv ikke altid skal involveres.

En sådan etablering af centre/netværk, der kan håndtere e-arkiver af privat proveniens, kan formentlig bedst ske i forbindelse med de (ret få) stadsarkiver, der som nævnt er i færd med opbygge maskineri m.v. til håndtering af kommunale e-arkiver, herunder i de netværk, der dannes. Men for at kunne etablere sådanne steder (”centre”, ”netværk” eller lign.) er det nødvendigt, at man i lokalarkivernes kreds finder ud af at indgå forpligtende samarbejder. Det gælder både i form af aftaler mellem de enkelte lokalarkiver og det centrale sted, hvor data skal bearbejdes og opbevares, og så vidt muligt i form af aftaler om en indsamlingspolitik, der sikrer, at der indsamles et repræsentativt udsnit af virksomheder, institutioner og foreningers arkivalier. I eksemplet fra Nordjylland, hvor det er aftalt, at Aalborg Stadsarkiv også skal tage sig af private e-arkivalier, hvis arkiverne i Hjørring og Frederikshavn ønsker det, må det anses for vigtigt, at de mindre lokalarkiver i Vendsyssel/Nordjylland kan indarbejdes i den pågældende aftale.

Etableringen af sådanne centre/netværk vil endvidere i praksis kræve, at de største institutioner SA og KB bidrager med deres ekspertise opnået ved varetagelse af offentlige data (hhv. i form af offentlige e-arkivalier og netarkivering af den danske del af internettet). I den forbindelse er det også vigtigt, at de to institutioner gør det klart for alle parter, hvilke ressourcer man p.t. har afsat til at varetage de private e-arkivalier.

Det er klart, at de større arkivinstitutter – stadsarkiverne og de nævnte specialarkiver – naturligvis vil være tilbøjelige til at mene, at løsningen bygger på større økonomiske ressourcer til løsning af den særlige opgave. Ansættelse af IT-arkivarer ved de store specialarkiver (ABA, EA og KB) samt flere IT-arkivarer ved stadsarkiverne må uden tvivl anses for et meget vigtigt element i en konstruktiv løsningsmodel, der peger fremad mod et mere kontinuerligt arbejde – naturligvis under forudsætning af, at sådanne ressourceindsatser øremærkes arbejdet med private e-arkivalier. Såfremt den tekniske ekspertise i det daglige er til rådighed, kan der selvsagt udføres et mere målrettet arbejde, ikke alene som støtte for arkivarernes aktiviteter i forbindelse med indsamlinger, men f.eks. i relation til rådgivning vedrørende arkivdelen i forbindelse med implementeringen af IT-systemer hos virksomheder og organisationer. Det bør undersøges nærmere, i hvilket omfang sådanne ydelser kan etableres som IV-arbejde (se senere).

Som nævnt findes der ikke en stærk frontløber-institution, og selv om det må medgives, at en kraftig ressourcemæssig styrkelse i én eller nogle få arkivinstitutter, på længere sigt kan have en gunstig almen effekt, må det også anses for vigtigt, at en løsningsmodel samlet set og i udgangspunktet vedrører alle de centralt implicerede arkivinstitutter.

Tilførsel af ressourcer til de centralt implicerede arkivinstitutter kan dog næppe stå alene, men kan med stor fordel suppleres af et styrket samarbejde. De danske arkivinstitutter er som nævnt uden samlet overblik over området, og naturligvis kan det overvejes, at Privatarkivudvalget, evt. ved et underudvalg, i en overgangsperiode følger udviklingen ved de enkelte arkivinstitutter.

En anden og mere slagkraftig model vil formentlig være en mere institutionaliseret styrkelse af samarbejdet. Et sådant styrket samarbejde kan selvsagt antage mange former. En model kan være etablering af en form for samarbejds- og/eller koordinationsudvalg vedrørende private e-arkivalier” med både arkivistiske og datalogiske kompetencer repræsenteret. Et sådant udvalg, mest oplagt som et underudvalg under Privatarkivudvalget, vil kunne følge området tæt og kunne organisere møder og workshops om problematikken for både arkivinstitutter og arkivskabere. Den egentlige udformning af en sådan løsning, herunder det økonomiske grundlag, må være forhold til videre overvejelse i Privatarkivudvalget.

Samlet må det bl.a. vurderes:

- Indsamling af private e-arkivalier bør ske ved de større arkivinstitutioner, herunder centre/netværk med inddragelse af mindre arkivinstitutioner.
- Der bør søges tilvejebragt en mere institutionaliseret styrkelse på området, f.eks. gennem etablering af et samarbejds- og koordinationsudvalg.

4. Økonomiske problemer

4.1. Økonomiske problemer

Som det fremgår af de foregående afsnit er indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier en særdeles udfordrende arbejdsopgave, der hidtil er blevet hæmmet af økonomiske årsager. Der har været gennemført forskellige pilotprojekter og oplysningstiltag ved enkelte arkivinstitutioner inden for de respektives bestående bevillinger, men et strategisk og langsigtet arbejde er ikke blevet iværksat nogen steder. Det må således konstateres, at den arkivmæssige udfordring med indsamling, bevaring og tilgængeliggørelse af private e-arkivalier hidtil primært er blevet bredt erkendt, men at det ikke i tilstrækkeligt omfang har været muligt at afsætte ressourcer til at imødekomme udviklingen på forsvarlig vis. Det største generelle problem for arkivinstitutionerne har ubetinget været, at det under hensyntagen til den øvrige løbende opgavevaretagelse ikke har været muligt inden for de bestående økonomiske bevillinger at afsætte det fornødne antal arbejdstimer blandt det allerede ansatte personale, ligesom det ingen steder har været muligt at oprette stillinger øremærket til formålet.

I forlængelse heraf må det nævnes, at der utvivlsomt ville være indvundet yderligere erfaringer på området, hvis det havde været muligt at iværksætte flere pilotprojekter omkring behandlingen af private e-arkivalier.

Et andet økonomisk problem knytter sig til private arkivskabere, der ønsker at aflevere e-arkivalier. Mens offentlige myndigheder er pålagt at betale omkostningerne ved aflevering af e-arkivalier, kan tilsvarende ikke pålægges private arkivskabere. Arkivinstitutionerne kan håbe at vinde gehør for det betimelige i, at de pågældende afholder udgifterne, jf. eksemplet med ABA's aftale med Dansk Metal. Men man kan ikke kræve det, så ligesom med privatarkivarbejdet i øvrigt, må der indgås frivillige aftaler. Der er mange elementer i dette, bl.a. oplysningsarbejde og muligheder for en konkret vurdering af udgifterne (nu og på længere sigt). I øjeblikket er situationen den, at det ikke er muligt at besvare en privat arkivskabers helt berettigede spørgsmål som: 1) Hvad koster det at aflevere? 2) Skal jeg selv

betale for konvertering/vedligeholdelse? og 3) Skal jeg senere betale for at få adgang til de afleverede e-arkivalier?

ABA har meldt klart ud på dette spørgsmål: ”Modtagelsen af e-arkivalier vil som udgangspunkt forudsætte, at arkivskaberne bærer hovedparten af de omkostninger, der er knyttet hertil”. De øvrige arkivinstitutioner vil utvivlsomt forsøge at indtage en tilsvarende kategorisk holdning, idet hensynet til bevaring af e-arkivalier af stor samfundsmæssig betydning dog vil kunne nødvendiggøre en mere fleksibel holdning såfremt arkivskaber ikke er indstillet på at afholde udgifterne helt eller delvist. Dette vil i givet fald give anledning til prioriteringer.

4.2. Mulige løsningsmodeller

I forhold til de enkelte arkivinstitutioner er det klart at arbejdsområdet enten bør tilføres ressourcer i kraft af interne økonomiske opprioriteringer for så vidt dette er muligt eller at der arbejdes for at sikre ekstraordinære bevillinger. I lyset af de hidtidige problemer med at prioritere området inden for de bestående bevillinger taler ganske meget for nødvendigheden af ekstraordinære bevillinger. Stadsarkiverne og de nævnte specialarkiver har som bekendt forskellige finansieringskilder, og umiddelbart ville det naturligste være, om der med henvisning til den krævende arbejdsopgave kunne skaffes forhøjelser af de respektive arkivinstitutions bevillinger.

Da ét af problemerne fortsat er manglende erfaringer med hensyn til tidsforbrug m.v. kan der desuden med fordel iværksætte nye målrettede pilotprojekter – som nævnt under 3.2 f.eks. koordineret i et samarbejdsudvalg. Til gennemførelsen af sådanne pilotprojekter bør overvejes puljemidler til fordeling efter ansøgning. Meget taler naturligvis for, at Kulturministeriet som arkivinstitutionsressortministerium må inddrages i tilvejebringelsen af sådanne puljemidler – emnet taget i betragtning bør det dog også overvejes om f.eks. IT- og Telestyrelsen kan have interesse i at støtte yderligere erfaringsdannelse.

Som en anden mulig løsningsmodel vedrørende yderligere erfaringsdannelse kunne overvejes mulighederne for samarbejdsprojekter med større danske fonde om bevaring af e-arkivalier fra de respektive fonde samt associerede virksomheder.

Behovet for seminarer, kurser og efteruddannelse vil formentlig i et vist omfang kunne holdes inden for arkivinstitutions nuværende bevillinger, men det er klart, at området kan få et tiltrængt løft, hvis det også blev omfattet af puljemidler.

Private arkivskaberes naturlige spørgsmål om omkostninger, jf. ovenfor, kan ikke besvares klart og entydigt. Arkivskaberens udgifter vil i mange tilfælde være relateret til den

pågældendes systemleverandør i forbindelse med udarbejdelsen af en arkiveringsversion. Er en sådan produceret, vil omkostninger i forhold til den modtagende arkivinstitution bestå dels af udgifter til arbejdstid (møder/forberedelse i forbindelse med afleveringsaftale samt test og godkendelse af arkiveringsversionen), dels af andele af udgifterne til vedligeholdelse af de elektroniske arkivalier. Endelig er der også for arkivinstitutionen en udgift til den nødvendige hard- og software.

Økonomien for arkivinstitutionen er ikke entydig og det er praktisk talt umuligt at opstille en "vejledende prislister". Når der er indvundet flere erfaringer om tidsforbruget, vil man formentlig lettere kunne opstille nogle estimater over arkivinstitutionernes udgifter, som man kan forsøge at få arkivskaberen til at dække som IV-arbejde (f.eks. "der må påregnes 20 timer til møder/forberedelse og 20 timer til test/godkendelse, altså 40 timer á xxx kr. samt (x)xxxx kr. til hardware-overhead"). Såfremt den afleverende part ikke selv kan producere en arkiveringsversion, og den modtagende arkivinstitution selv skal påtage sig denne opgave, vil der formentlig kun være tre løsningsmuligheder: 1) at forsøge at få den afleverende part til at afholde udgifterne til det medgåede timeforbrug, 2) at arkivinstitutionen påtager sig opgaven uden beregning med henvisning til e-arkivaliernes vigtighed, eller 3) at arkivinstitutionen må afvise opgaven.

Det skal i forbindelse hermed bemærkes, at større organisationer og virksomheder, der i forvejen er vant til store IT-investeringer samt i øvrigt at betale for serviceydelser, formentlig vil kunne overbevises om det betimelige i at udrede disse omkostninger for så vidt den pågældende er blevet overbevist om fordelene ved en aflevering. En del af udgifterne ved indsamling af private e-arkivalier vil derfor kunne antages i fremtiden, at kunne finansieres som IV-arbejde. Det er dog vigtigt at betone, at det ikke gælder i alle tilfælde - og at det som nævnt ikke kan opstilles som et krav. Her opstår der dog den risiko for arkivinstitutionerne at de kun kommer til at modtage e-arkivalier fra økonomisk velfunderede arkivskabere, eller fra arkivskabere der vurderer arkiveringsopgaven vigtig. Det bør derfor også overvejes, om der (jf. pkt. 2 og 3 overfor) kan sikres puljemidler til indsamling af bevaringsværdige e-arkivalier, der ikke kan sikres af arkivskaber eller inden for arkivinstitutionernes ordinære drift.

Med hensyn til konvertering/vedligeholdelse efter aflevering er det formentlig en udgift, som den modtagende arkivinstitution må påtage sig. Det må dog anses for at være op til de enkelte arkivinstitutioner at udforme egne regler derom.

Tilsvarende må det være op til de enkelte arkivinstitutioner at udforme egne regler vedrørende omkostninger i forbindelse med arkivskabers senere adgang til de afleverede e-arkivalier. I realiteten ved vi intet om, i hvilket omfang arkivskabere vil komme til at bruge data fra afleverede e-arkivalier i fremtiden. Der vil formentlig både være tale om simple søgninger og meget avancerede søgninger i data, hvor der for arkivet godt kan ligge flere timers arbejde i en

bestemt søgning. Under alle omstændigheder skal det erindres, at der i forhold til konventionelle arkivalier i de fleste tilfælde vil være tale om relativt nye data med et formentlig deraf følgende større behov for ekspeditioner. På grund af de mange usikkerhedsmomenter, er der formentlig ikke andet at gøre p.t., end at de modtagende arkivinstitutter afklarer spørgsmålet med arkivskaberne i forbindelse med afleveringsaftaler – med henblik på at gardere sig imod forskellige opfattelser af problematikken.

5. Arbejdsgruppens forslag

Ovenfor er der i de respektive afsnit om tekniske, organisatoriske og økonomiske problemer peget på en række løsningsmuligheder vedrørende enkeltproblemer. En del af de skitserede løsningsmodeller vil efter deres beskaffenhed kunne anvendes helt eller delvist på de forskellige niveauer, hvor der er brug for dem – og der kan skaffes opbakning til dem, f.eks. i form af øgede bevillinger til de nødvendige arbejdsopgaver. En sådan selektiv anvendelse af løsningsmodellerne vil for så vidt matche den eksisterende arbejdsdeling mellem arkivinstitutterne udmærket. En heldig løsning af hele problematikken vedrørende private e-arkivalier kræver dog utvivlsomt, at de enkelte løsningsforslag knyttes sammen i en helhed. Med henblik på *at belyse mulige løsninger* i en sådan helhed, har arbejdsgruppen drøftet løsningsmodellerne i et samlet perspektiv. Som det er fremgået, er der flere af løsningsforslagene, der fordrer et styrket samarbejde mellem arkivinstitutterne, f.eks. på lokalarkivområdet, ligesom der er elementer, f.eks. erfaringsudveksling, der i sin natur nødvendiggør et styrket samarbejde på bred basis. Iværksættelse og udførelse af pilotprojekter vil også kræve en vis overordnet styring, ligesom oplysningsinitiativer med fordel må anses for at kunne koordineres.

Som en mulig løsning på disse problemer er ovenfor (3.2) nævnt muligheden for en institutionaliseret styrkelse af samarbejdet f.eks. ved etablering af en form for samarbejds- og/eller koordinationsudvalg vedr. private e-arkivalier. Arbejdsgruppen er under sine drøftelser kommet frem til, at det utvivlsomt vil være det mest hensigtsmæssige, om der kunne nedsættes et sådant udvalg. Mest praktisk vil det formentlig være, hvis et sådant udvalg kunne nedsættes i regi af Privatarkivudvalget som et fast underudvalg i Privatarkivudvalgets næste 4-årige funktionsperiode (2008-11).

Et underudvalg bør som nævnt både have arkivistiske og datalogiske kompetencer, men det bør også overvejes at arkivskaberne bliver repræsenteret. Det kunne f.eks. være ved repræsentation af Dansk Arkivselskab eller mere direkte af markante arkivskabere, dvs. større organisationer og/eller virksomheder.

Forudsætningen for et sådant udvalg er dog, at der tilvejebringes grundlag for en rimelig hyppig mødefrekvens. Det bør overvejes, at der f.eks. gennem Kulturministeriet tilvejebringes et økonomisk grundlag for udvalgets arbejde, herunder puljemidler til seminarer, oplysningstiltag, pilotprojekter, f.eks. til fordeling ved Privatudvalgets halvårslige møder efter indstilling fra underudvalget. Den endelige udformning af et sådant udvalg, herunder fastsættelse af arbejdsområder, må som nævnt være forhold til videre overvejelse i Privatarkivudvalget.

Vedrørende pilotprojekter vil følgende projektforslag f.eks. kunne overvejes at indgå i den videre planlægning:

- Kortlægning af private arkivskaberes systemer.
- Økonomiske omstændigheder omkring aflevering af private e-arkivalier. Herunder muligheden for samarbejde med erhvervslivet og problemerne med finansiering af mindre arkivskaberes afleveringer.
- Tilgængeliggørelse af private e-arkivalier.
- Bevaring af Intranet (f.eks. FDBs Forum).
- Forsøg blandt forskellige grupper af kulturpersonligheder og videnskabsmænd med løbende aflevering af e-mails (med attachments) til et dedikeret arkivsystem (server).
- Konkrete afleveringer (f.eks. de to store erhvervsorganisationer, der har udtrykt interesse derfor, men det kan jo være mange andre, f.eks. både større og mindre organisationer (idræt el.lign) for at høste erfaringer på disse områder også).

Under alle omstændigheder er der mange og komplicerede problemer, der skal løses. Som følge af den naturlige arbejdsdeling mellem arkivinstitutionerne i Danmark er det ikke en udfordring, som en enkelt institution kan løse – uanset tilførsel af ekstra ressourcer – på alle parter vegne. Det er klart, at ekstrabevillinger til denne specifikke opgavevaretagelse i de enkelte arkivinstitutioner vil være et stort fremskridt både for egne respektive områder, men også generelt i kraft af erfaringsdannelse m.v.

Bilag 2: Supplement til oversigten over landsdækkende organisationer

(se Privatarkivudvalgets rapport juli 1996 Bilag 2 side 23-74)

Omfatter to supplementer: 1) Nye foreningsarkiver i Kvindehistorisk Samling; 2) Landsdækkende organisationer med kulturelt/kunstnerisk og bygningsbevaringsmæssigt sigte

1. Foreningsarkiver i Kvindehistorisk Samling

Cekvina

Dansk Erhvervskvinder Klub

Dansk Håndværks Kvinder

Dansk Kvindesamfund

Dansk Skolekøkkenlærerforening

Danske Kvindeforeningers Valgretsudvalg

Den Danske Nationalkomite for Husholdningsundervisning

Feministisk Forum

Foreningen for Familieplanlægning, Sex og Samfund

Foreningen for Kønsforskning i Danmark

Foreningen Kvinders Hæfte

Foreningen til støtte for Mødre og Børn

Grevinde Danner Stiftelsen

Hjemkonsulenterne, Århus

Husholdningslærerindernes Forening

Håndbibliotek for Kvindeforskning

Individ og Samfund

Jordemoderforeningen

Kvindeforeningernes Delegeretmøde

Kvindefronten

Kvindegalleriet, København

Kvindegalleriet, Århus

Kvindehusforeninger

Kvindehøjskolen

Kvindelige Akademikere

Kvindelige Lægers Forening

Kvinder for fred

Kvinder over 40

Kvinder og Idræt

Kvindernes Alkoholfrie Restaurant

Kvindernes Handels og Kontoristforening

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed

KULU, Kvindernes U-lands Udvalg

Kvindetryk

Kvindevalgretsforeningen, Vejle

Marthaforbundet, Århus

Rødstrømperne
Tværpolitisk Kvindegruppe, Storstrøms Amt
Århus Kvindelige Diskussionsklub

2. Landsdækkende organisationer med kulturelt/kunstnerisk og bygningsbevaringsmæssigt sigte

ABF – Andelsboligforeningernes Fællesrepræsentation (gr. 7)
B.S. Ingemann-Selskabet (12)
By og Land – Landsforeningen for Bygnings- og Landsskabskultur (gr. 12)
BYFO – Bygningsfredningsforeningen (gr. 12)
Bygningskultur Danmark (12)
Bygningskulturelt Råd (gr. 12)
Dansk Kunsthistorikerforening (12)
Dansk Landbrug (gr. 3)
Danske Godser og Herregårde (gr. 12)
Danske Slotte & Herregårde (gr. 12)
Det danske Orgelselskab (gr. 11)
Den danske vedligeholdelsesforening (gr. 1.3)
Det danske Haveselskab (gr. 12)
Docomomo Danmark (gr. 12)
Ejendomsforeningen Danmark (gr. 7)
Foreningen Bevaringsværdige Bygninger (gr. 7)
Foreningen af danske Museumsmænd (gr. 12)
Foreningen Kvindelige Akademikere (gr. 12)
Foreningen Straatag (gr. 7)
Kirkefondet (gr. 16, oprindeligt Det københavnske Kirkefond, nu landsdækkende)
Landsforeningen Økologisk Byggeri – LØB (gr. 7)
Organisationen Danske Museer (gr. 12)
Selskabet for Arkitekturhistorie (gr. 12)